

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 7 (5317) 21 лютага 2025 г.

ISSN 0024-4686

Не
пера
можны
злом

Праўдзіва,
аб'ёмна,
непрадузята
стар. 7

Адчуць
адзінства
з прыродай
стар. 12

Захавальнік
традыцый
купалаўцаў
стар. 14

Кацярына МІЗЕРЫЯ

Мова родная

Мова родная — мова сэрца,
Мова сціплая ўласнай душы.
Мова, што ўнутры адгукнецца,
Мова вечная, здольная жыць.

Мова светлых матуліных казак,
Мова спеваў у ціхай начы.
Як ахова ад глупства, абразы,
Мова родная зноў прагучыць.

Мова родная — мова пачуццяў
Да адзінай крыніцы сваёй.
Толькі гук яе мілы адчуць бы
І сагрэцца яе цеплынёй.

Мова родная — мова натхнення,
Наш з калыскі духоўны працяг.
Ад усіх ты нягод збавенне
І свабоды няскоранай сцяг.

Мова родная дадзена Богам,
Як малітва, на вуснах гарыць,
Асвятляе наперад дарогу,
Каб нягоды былыя забыць.

Мова родная светлай крыніцай,
Самай чыстай на гэтай Зямлі...
Будзе роднай зямелькі часцінкай...
Толькі б мы гэты скарб збераглі!

Фота Кастуся Дробава.

Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста СССР Генадзя Аўсяннікава з 90-годдзем

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста СССР Генадзя Аўсяннікава з 90-годдзем. Аб гэтым БелТА паведамілі ў прэс-службе беларускага лідара.

«Дзякуючы таленту, майстэрству і бязмежнай любові да Радзімы Вы ўпісалі яркія старонкі ў летапіс сучаснай беларускай культуры. Вашу ролю ў стаўленні і развіцці Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і айчыннага кінематографа немагчыма пераацаніць», — гаворыцца ў віншаванні.

Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што ў Беларусі Генадзя Аўсяннікава ведаюць не толькі як выдатнага акцёра, які з'яўляецца прыкладам высокага прафесіяналізму і вернасці свайму прыванню, але і як шчырага патрыёта, чалавека з цвёрдай грамадзянскай пазіцыяй.

Аляксандр Лукашэнка пажадаў народнаму артысту моцнага здароўя, натхнення, поспехаў і доўгіх гадоў жыцця.

Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Расіі Юрыя Антонова з 80-годдзем

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Расіі Юрыя Антонова з 80-годдзем. Аб гэтым БелТА паведамілі ў прэс-службе беларускага лідара.

«Ваша жыццё непарыўна звязана з Беларуссю. У нашай краіне Вамі зроблены першыя крокі ў вялікі свет музычнага мастацтва. Тут Вас цэняць як выключна таленавітага земляка і з нецярпеннем чакаюць сустрэч з любімым артыстам», — гаворыцца ў віншаванні.

Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што творчасць Юрыя Антонова і ў далейшым будзе садзейнічаць умацаванню дружбы і культурнага супрацоўніцтва паміж братэрскамі народамі Беларусі і Расіі.

Аляксандр Лукашэнка пажадаў народнаму артысту добрага здароўя, невычэрпнай энергіі і дабрабыту.

Спектаклі, выстаўкі, гастролі

Сустрэча намесніка кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Пярцова, міністра культуры Беларусі Руслана Чарнецкага і міністра культуры Расіі Вольгі Любімавай адбылася ў Маскве. Аб гэтым інфармуе прэс-служба Мінкультуры РФ, паведамляе БелТА.

«Бакі зверылі гадзіннікі па рэалізацыі міжведамаснага плана супрацоўніцтва, які ўключае шэраг мерапрыемстваў, прымеркаваных да 80-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. 2 красавіка на Новай сцэне Вялікага тэатра Расіі адбудзецца маштабная культурная акцыя, прысвечаная Вялікай Перамозе, — паказ спектакля «Патэтычны дзёнік памяці» Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь», — расказалі ў прэс-службе.

Галоўнай культурнай ініцыятывай расійскага старшынства ў 2024 годзе ў СНД стала прапанова па стварэнні Вялікага маладзёжнага зводнага хору дзяржаў — удзельніц СНД. Яго першае выступленне адбудзецца 9 мая ў маскоўскім парку

«Зараддзе» ў рамках урачыстага канцэрта да 80-годдзя Перамогі. Ад Беларусі чакаецца ўдзел студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Расійскія музеі сумесна з беларускімі партнёрамі ў бягучым годзе рыхтуюць шэраг выставачных праектаў, асноўная частка якіх таксама будзе прысвечана тэме Перамогі савецкага народа над фашызмам. Акрамя таго, складзены і ўзгоднены графік гастролі тэатраў з Беларусі ў РФ на 2025 год. Ужо ў красавіку Магілёўскі абласны драматычны тэатр пакажа тры спектаклі на сцэне Бранскага абласнога тэатра драмы імя А. К. Талстога.

«Вольга Любімава прапанавала беларускім кінематографістам прыняць удзел у адкрытай Еўразійскай кінапрэміі, якая ўпершыню адбудзецца ў гэтым годзе. Еўразійская акадэмія кінематографічных мастацтваў і кінапрэмія дадуць магчымасць стварыць прыніпова новую міжнародную пляцоўку для супрацоўніцтва ў сферы кінематографіі, заахвочвання таленавітых дзеячаў, а таксама пашырэння агульных каштоўнасцей, што аб'ядноўваюць народы Еўразіі. Кіраўнік Мінкультуры

Расіі запрасіла кіраўніцтва музеяў і галерэй Беларусі стаць гасцямі міжнароднага фестывалю «Інтэрмузей», а таленавітую беларускую моладзь — Міжнароднага дзіцячага культурнага форуму. Па традыцыі беларускую дэлегацыю чакаюць на Санкт-Пецярбургскім міжнародным форуме аб'яднаных

культур», — адзначылі ў расійскім ведамстве.

«Уладзімір Пярцоў і Руслан Чарнецкі запрасілі расійскага міністра наведаць фестываль «Славянскі базар у Віцебску», — дадалі ў прэс-службе.

Па матэрыялах БелТА
Фота Мінкультуры РФ

У Доме Коласа прайшла прэзентацыя кнігі «Беларуская мова ад А да Я»

Выданне, над якім працавалі вучоныя Інстытута мовазнаўства Нацыянальнай акадэміі навук, было прадстаўлена ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа.

«Мова — ключ да разумення духоўнага пачатку нацыі, у словы, вобразы закладзены культурны код, светаўспрыманне, менталітэт, псіхалогія народа, гістарычная памяць. Таму мы павінны рабіць усё магчымае, каб зберагчы родную мову», — заўважыў адзін з аўтараў кнігі дырэктар Інстытута мовазнаўства Ігар Капылоў.

Вучоныя шукалі новыя падыходы, каб зрабіць выданне цікавым і карысным для розных катэгорый чытачоў, у тым ліку для дзяцей. Адзін з выкарыстаных прыёмаў — размяшчэнне інфармацыі ў алфавітным парадку. На кожную літару ў папулярнай форме падаюцца паняцці і факты, звязаныя з роднай мовай і яе вывучэннем. Таксама чытач можа даведацца пра гісторыю літар, убачыць, як яны выглядалі ў розныя часы, як падаваліся, напрыклад, у выданнях Францыска Скарыны ці ў Статуте Вялікага Княства Літоўскага. На працягу стагоддзяў адбываліся страты адных літар, з'яўляліся новыя. Так, «ў» была прапанавана для выкарыстання фалькларыстам Пятром Бяссонавым у 1879 годзе. Ужывацца ў друку літара пачала з пачатку XX стагоддзя, найперш у газетах «Наша ніва» і «Наша доля».

Таксама ў выданні паказана гісторыя беларускай мовы за 800 гадоў.

Ігар Капылоў.

Для гэтага аўтары выкарысталі стужку часу, на якой пададзены найбольш значавыя даты. Як расказала загалова аддзела гісторыі беларускай мовы Інстытута мовазнаўства Наталля Паляшчук, самая далёкая з іх — 1229 год, калі была створана «Дагаворная грамата смаленскага князя Мсціслава Давыдавіча з Рыгай і Гоцкім берагам» — адзін з пісьмовых помнікаў, у якім упершыню былі зафіксаваны рысы беларускай мовы. Апошняя дата, выкарыстаная ў кнізе, — 2024 год, калі была абноўлена

«Граматычная база беларускай мовы» — гэта найбольш поўны электронны лексіка-граматычны даведнік па беларускай мове.

Вялікая частка матэрыялаў прысвечана асобам, якія зрабілі значны ўклад у культуру. Сярод іх — Францыск Скарына, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі. Дзякуючы апошняму, напрыклад, упершыню ва ўсходніх славян пабачыла свет выданне, дзе тэкст быў надрукаваны на дзвюх мовах — царкоўнаславянскай і старабеларускай.

Змешчаны ў кнізе і факты пра пачатак мовазнаўчай дзейнасці на нашых землях, пра тое, якія граматыкі і слоўнікі выходзілі ў старажытнасці і ў наш час. Першы буквар быў надрукаваны ў 1618 годзе ў Еўі ў друкарні Віленскага праваслаўнага брацтва. Другі — буквар Спірыдона Собаля — выдадзены ў 1631 годзе ў друкарні Куцеінскага Бога-яўленскага манастыра недалёка ад Оршы.

Пазнаёміць кніга і з дасягненнямі беларускіх мовазнаўцаў. Адно з іх — «Гістарычны слоўнік» у 37 тамах, над якім каля 60 гадоў працавала некалькі пакаленняў вучоных. Як заўважыў Ігар Капылоў, гэта быў праект стагоддзя, Інстытут ганарыцца работай, тым больш што нашы даследчыкі першыя сярод усходніх славян падрыхтавалі такое выданне. У ім сабраны каля 75 тысяч слоў. Праз мову адлюстравана 500-гадовая гісторыя, духоўная і матэрыяльная культура, сабраны словы Францыска Скарыны, Васіля Цяпінскага, Сымона Буднага і іншых асветнікаў.

У кнізе прыводзяцца цікавыя моўныя факты, вызначаныя паэтаў і праявіў пра роднае слова, самабытная лексіка, прыказкі, якія адлюстроўваюць каларыт беларускай мовы. Інфармацыя суправаджаецца багатым ілюстрацыйным матэрыялам.

На прэзентацыю выдання завіталі замежныя студэнты, якія атрымліваюць адукацыю ў БНТУ.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ
Фота Лізаветы ГОЛАД

Запрашаюць пісьменнікі

Фестываль дзіцячай кнігі «Ідзі, зіма, ідзі ў дарогу!» пройдзе 28 лютага ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа ў Мінску. Пра сваю творчасць, пра кнігі, якія толькі што пабачылі свет, раскажуць Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Алена Басікірская, Жанна Міус, Кацярына Залеская, Алесь Карлюкевіч і Наталля Андрасюк.

Арганізатарамі фестывалю разам з музеем з’яўляюцца Саюз пісьменнікаў Беларусі, кнігарня «Акадэмічная кніга», Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтва «Беларусь» і Цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк сталіцы.

З цікавостак свята — сустрэча з унучкай класікаў беларускай літаратуры Якуба Коласа і Янкі Маўра Марыяй Міхайлаўнай Міцкевіч, якая раскажа пра сваіх знакамітых продкаў: аб тым, якімі яны былі дома, у сям’і, як нараджаліся некаторыя іх творы, адрасаваныя дзецям. Размова пойдзе пра паэмы «Міхасёвы прыгоды» Якуба Коласа і аповесць «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра.

На фестывалі пройдуць розныя тэматычныя майстар-класы, дзе сваё майстэрства змогуць праявіць

і самі школьнікі. Адбудзецца і паказ шэрагу мультыплікацыйных фільмаў.

— «Ідзі, зіма, ідзі ў дарогу!» і іншыя фестывалі дзіцячай кнігі ў нашым музеі, — дзеліцца развагамі дырэктар Коласаўскай скарбніцы памяці Ірына Мацяс, — падштурхнулі нас і выдаўцоў да нараджэння новых кніг. У Выдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет перавыданне «Міхасёвых прыгод» з ілюстрацыямі да першага выдання 1935 года, якія здзейсніў славетны беларускі кніжны графік Анатоль Волкаў, паасобку выйшлі тры раздзелы з паэмы «Новая зямля». Некалькі перавыданняў вытрымалі казкі ў апрацоўцы Якуба Коласа. Усе кнігі надзвычай маляўнічыя, запамінальныя. Упэўнена, што юныя чытачы, якія бяруць іх у рукі, атрымліваюць сапраўдны ўрок прыгажосці.

Да ўдзелу ў кожным фестывалі звычайна далучаюцца да 500 школьнікаў Мінска і блізкіх да сталіцы сельскіх раёнаў. Цяпер арганізатары абмяркоўваюць тэму правядзення кніжных свят у рэгіёнах, найперш — на Стаўбцоўшчыне, дзе размешчаны філіял музея Якуба Коласа.

Кастусь ЛЕШНИЦА

Віншуем!

20 лютага 70-гадовы юбілей адзначыў вядомы паэт Павел Шруб.

Павел Міхайлавіч нарадзіўся ў 1955 г. у вёсцы Хільчыцы Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці.

Скончыў фізічны факультэт Ленінградскага ўніверсітэта (1977). Працаваў старшым інжынерам кафедры фізікі Наваполацкага політэхнічнага інстытута (1977 — 1979), старшым інжынерам у лабараторыі Акадэміі навук Беларусі (1979 — 1981). Служыў у Савецкай Арміі (1981 — 1983). Быў выкладчыкам-метадыстам Мінскай спецыяльнай сярэдняй школы-міліцыі. Скончыў заочна Мінскую вышэйшую школу Міністэрства ўнутраных спраў СССР.

У рэспубліканскім друку выступае з 1979 г. Аўтар зборнікаў паэзіі «Лабараторыя» (1987), «Позні світанак» (1992), «Чорна-белы свет» (1995) і іншых.

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1988) за кнігу вершаў «Лабараторыя».

Калегі па творчасці віншуюць шаноўнага Паўла Міхайлавіча з юбілеем, жадаюць моцнага здароўя, невычэрпнага натхнення і вялікага чалавечага шчасця!

Культура чытання

Дыялог, прысвечаны выхаванню, прайшоў у пачатковай школе № 29 г. Мінска імя братоў Сянько.

Размова была наладжана ў рамках адукацыйнага праекта факультэта пачатковай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка «Ад культуры чытання — да культуры асобы!». Літаратурна-адукацыйная праграма, ініцыяраваная даследчыцай, вопытным выкладчыкам Ірынай Буторынай, доўжыцца ўжо не адзін год. Студэнты і магістранты педагагічнага ўніверсітэта з вучнямі пачатковых класаў вывучаюць творчасць таго ці іншага сучаснага беларускага пісьменніка па канкрэтнай кнізе. Культмінацыяй становіцца ўрок, на які запрашаецца і аўтар.

Магістрант факультэта пачатковай адукацыі Дар’я Мядзведзева ў школу імя братоў Сянько прыйшла з кнігай Алеся Карлюкевіча «Бацькі заўсёды добрыя». Аўдыторыя — вучні 4 «А» класа. Форма абмеркавання твораў, якія склалі зборнік апавяданняў, — «Літаратурны інстаграм». Гэта звыклы фармат для юных інтэрнэт-карыстальнікаў. Пытанні, якія ўздымаліся на ўроку, насілі канкрэтны характар. Размова была звязана з экалагічным выхаваннем, увагай да хатніх жывёл, тэмай дапамогі старэйшым у іх клопатах па доме... А напрыканцы школьнікі задавалі пытанні пісьменніку Алесю Карлюкевічу.

Сяргей ШЫЧКО

Урок дабрыні і любові да Радзімы

У СШ № 1 г. Мінска адбылася творчая сустрэча з Міхасём Пазняковым. Яго віталі юныя чытачы малодшых класаў. Дзеці загадзя пазнаёміліся з творчасцю пісьменніка, а таксама падрыхтавалі малюнкi да яго вершаў, казак і апавяданняў.

Міхась Паўлавіч правёў урок роднай мовы. Ён пазнаёміў юных сяброў са сваімі кнігамі «Слаўны праці чалавек», «Пра роднае, дарагое», «Хто дзе жыве?», паразважаў з вучнямі пра свята Перамогі, Радзіму, прачытаў свае любімыя вершы, загадаў загадкі, правёў конкурс на чытанне скоратворак, адказаў на шматлікія пытанні цікаўных слухачоў. Дзеці таксама прадэкламавалі вершы паэта. Усе, хто прыняў актыўны ўдзел у сустрэчы, атрымалі падарункі ад гасця. А яшчэ кожны займеў кніжку Міхасы Пазнякова з аўтографам.

Пісьменнік таксама атрымаў у падарунак вучнёўскія малюнкi.

Павел КУЗЬМІЧ

Сустрэча з чалавекам-легендай

У Цэнтры падрыхтоўкі кадраў МУС адбылася сустрэча асабовага складу ўстановы адукацыі з народным пісьменнікам Беларусі, удзельнікам баявых дзеянняў у Афганістане, ветэранам органаў унутраных спраў генерал-лейтэнантам унутранай службы ў адстаўцы Мікалаем Чаргінцом.

Мікалай Іванавіч падзяліўся найбольш цікавымі фактамі са сваёй біяграфіі і ўспамінамі аб службе ў праваахоўных органах. У завяршэнні сустрэчы народны пісьменнік Беларусі ўручыў свае кнігі будучым вартавым прапарадку.

Людміла ГАТАВІЦКАЯ

Выйшаў даведнік

«Кнігі пісьменнікаў Міншчыны — 2024»

Мінскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі падрыхтавала і выдала чарговы даведнік аб кнігах пісьменнікаў Міншчыны, якія пабачылі свет у 2024 годзе. Праект рэалізоўваецца ў мэтах папулярызацыі творчасці літаратараў прысталічнага рэгіёна.

У даведнік увайшла інфармацыя пра кнігі, выдадзеныя рознымі выдавецтвамі, а таксама пра электронныя выданні, размешчаныя на сайце арганізацыі *maasrb.by*. Даведнік стаў адметным ілюстрацыйным дадаткам да вынікаў творчай дзейнасці пісьменнікаў Міншчыны ў мінулым годзе.

Прэс-служба МАА СПБ

Памяці Аляксандра Капусціна

12 лютага жлабінчане ўрачыста адзначылі 101-ю гадавіну з дня нараджэння знакамітага земляка, ураджэнца вёскі Старая Рудня, ганаровага грамадзяніна Жлобінскага раёна, беларускага пісьменніка, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Аляксандра Капусціна (1924—1996).

З гэтай нагоды ў цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Н. К. Крупскай адбыліся чытанні «Я вам дару цяпло сваёй душы», прысвечаныя жыццю і творчасці Аляксандра Пятровіча.

Аляксандр Капусцін быў улюбёны ў сваю родную Жлобіншчыну, верыў у яе будучыню і працаваў дзеля яе, адзначылі вядучыя мерапрыемства — бібліятэкары ЦРБ імя Н. К. Крупскай Вольга Шынкевіч і Яўгенія Махаммада.

— Наша задача — захаваць памяць пра Аляксандра Пятровіча Капусціна, — падкрэсліў начальнік аддзела культуры райвыканкама Вячаслаў Паборцаў.

Напрыканцы 1990-х гадоў тагачасным Жлобінскім гарвыканкамам і Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі была заснавана літаратурная прэмія імя Аляксандра Капусціна. Яе лаўрэатамі ў розныя гады становіліся вядомыя пісьменнікі — Васіль Ткачоў, Валянціна Кадзетава, Міхась Сліва (Кавалёў), былыя рэдактары Жлобінскай

Падчас узнагароджання.

газеты «Новы дзень», краязнаўцы Павел Кірычэнка і Пётр Шутаў, цяперашні галоўны рэдактар выдання Галіна Мельнікава, сама газета, Стараруднянская сельская бібліятэка, Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей, іншыя.

Нядаўна былі названы новыя лаўрэаты — суаўтары кнігі «Жлобін чыгуначны» ветэран аховы здароўя, у мінулым

галоўны ўрач Жлобінскай вузлавой бальніцы, ганаровы чыгуначнік БЧ, краязнаўца Алег Попчанка, патэнтны павераны Рэспублікі Беларусь, краязнаўца Барыс Мінеёў і аўтар гэтых радкоў — журналіст, супрацоўнік газеты «Новы дзень», краязнаўца (таксама лаўрэат прэміі за 2018 г.). Выданне не ведае аналагаў у Беларусі.

Алег Попчанка адзначыў:

— Я не мог не напісаць гэтую кнігу. З чыгункай, Жлобінскай вузлавой бальніцай, звязаны самыя лепшыя гады майго жыцця. Галоўныя героі кнігі — людзі, якія шмат гадоў працавалі на чыгунцы. Многіх я ведаў асабіста. Сярод іх — начальнік лакаматыўнага дэпо, а затым кіраўнік гарадской адміністрацыі Уладзімір Ерафееў, сталяр і станочнік Станіслаў Міхайлоўскі, стаж якога на дарозе складае 56 гадоў! Шмат удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, пра якіх ёсць задума напісаць асобную кнігу.

Выступілі лаўрэаты прэміі імя Аляксандра Капусціна мінулых гадоў Пётр Шутаў і Юлія Андросава. Ад імя калектыву бібліятэкі новых лаўрэатаў павіншавала дырэктар установы культуры Таццяна Яновіч.

Свой верш, прысвечаны Аляксандру Капусціну, прачытала вучаніца СШ № 2 Дар’я Шкразюк. Музычныя нумары падрыхтавалі прадстаўнікі дзіцячай школы мастацтваў № 1: вакальны ансамбль «Ліра» пад кіраўніцтвам Алены Марозавай і салістка Аліса Гваздзянская.

Між тым на магіле Аляксандра Капусціна (на могілках у Жлобіне) ад улад і грамадскасці раёна былі ўскладзены кветкі.

Мікалай ШУКАНАЎ
Фота Мікалая СЕМЯНЦА

Новыя старонкі

У многім аблічча сучаснага літаратурнага працэсу вызначаюць перыядычныя літаратурна-мастацкія выданні: найперш — «Полымя», «Маладосць», «Нёман». Чытачу заўсёды цікава, якімі будуць наступныя нумары гэтых часопісаў. Пра «Полымя» ў 2025 годзе — наша размова з галоўным рэдактарам Віктарам ШНІПАМ.

— Віктар Анатольевіч, аснову «тоўстага» часопіса звычайна складае проза. Які раман, якія аповесці сучасных пісьменнікаў надрукуеце ў 2025 годзе?

— Сапраўды, аснова «тоўстага» часопіса — проза, і не проста проза, а аб'ёмныя раманы і аповесці. Так, у мінулым годзе былі надрукаваны ў трох нумарах раманы Віктара Праўдзіна «Непераможны злом» і Уладзіміра Гніламедава «У войску». Аўтар, на жаль, паўгода таму адышоў у лепшы свет, але паспеў убачыць першую частку рамана надрукаванай. Сёлета апублікуем заключную частку яго рамана, але ўжо ў рубрыцы «Спадчына». У ёй жа быў раман Георгія Марчука «Божы дар». Шкада, што майстры маштабных твораў пакідаюць нас. Добрыя чытацкія водгукі мелі аповесці Уладзіміра Гаўрыловіча «Пад покрывам нябёсаў», Святланы Бязлепкінай «Восень Будапешта», Віктара Кунцэвіча «Люстэрка старой шафы», Уладзіміра Васько «Горад пад вадой»... Сёлета ў першым нумары надрукавана аповесць Валянціны Кадзетавай «Мелодыя ціхага палявання», з якой чытач даведаецца шмат цікавага і пазнавальнага пра грыбы беларускіх лясоў. У другім нумары змешчана аповесць Алеся Кажадуба «Карані», у якой аўтар выбудоўвае гісторыю свайго радаводу і даводзіць важнасць гэтага для кожнага чалавека. У трэцім нумары можна будзе прачытаць гісторыка-палітычную аповесць Івана Саверчанкі «Выклік, або Дзяржава князя Глеба». У рэдакцыйным партфелі ёсць новы раман Зінаіды Дудзюк і аповесці Вячаслава Мойсак «Скарб» і Віктара Варанца «Люцыфер ужо ў Гародні».

Фота Рагнеда Малахоўскага.

«Полымя» ярка выступілі Алесь Бадак, Віктар Гардзей, Навум Гальпяровіч, Таццяна Дзямідовіч, Алена Бржава, Ніна Рыбік, Алена Стэльмах, Вольга Талыронак...

— Ці актыўна ідзе ў прозу моладзь?

— Калі згадаць альманах «Першацвет», то можна сказаць, што за сем гадоў надрукавалася семдзесят маладых пражанікаў. Гэта нямала! Праўда, на жаль, не ўсе, стаўшы лаўрэатамі конкурсу, актыўна працягваюць друкавацца. І гэта заканамерна. Ніяк проста напісаць першыя творы, але яшчэ больш складана пасля гэтага напісаць новыя, каб яны былі мацнейшымі за папярэднія. Калі пагартаць часопіс «Маладосць» за мінулы год, можна заўважыць, што там амаль у кожным нумары друкуюцца дэбютанты — і паэты, і пражанікі, якія нарадзіліся ўжо ў XXI стагоддзі. І гэта радуе. Значыць, за намі старэйшымі ідзе таленавітая моладзь. Некалькі маладых пражанікаў дэбютавалі і ў «Полымі».

— Паэтычны раздзел «Полымя»... Што складае яго аснову сёння? Гэта сустрэчы з новымі аўтарамі ці ўсё ж такі часопіс будзе працаваць з паэтамі вядомымі, аўтарштэтнымі?

Воранава, Сяргей Давідовіч... Моладзь жа, якая ідзе ў літаратуру праз паэзію, піша, на жаль, не вельмі шмат, але хоча друкавацца ў «Полымі». Варта адзначыць Андрэя Дарожкіна, Аляксандру Жалызнову, Ірыну Макачук, Наталлю Святлову, Вікторыю Сон...

— Літаратурная спадчына... У дачынненні да Уладзіміра Караткевіча, напрыклад, даволі шмат было надрукавана і невядомага пасля яго смерці... Што знайшлі, што шукаеце ў архівах пісьменнікаў, якія пайшлі з жыцця?

— Гэты год для Уладзіміра Караткевіча юбілейны. 95 гадоў з дня нараджэння. Дзякуючы Пятру Жаўняровічу, які да следуе творчасць Уладзіміра Караткевіча і працуе ў «Полымі», мы маем магчымасць друкаваць шмат што са спадчыны нашага класіка. Так, у трэцім нумары ў раздзеле «Спадчына» будзе змешчана выступленне Уладзіміра Караткевіча на пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, які адбыўся ў 1979 годзе. І ў наступных нумарах чытачоў чакаюць цікавыя знаходкі з літаратурнай спадчыны Уладзіміра Караткевіча. Працягнем друкаваць дзённікі Вячаслава Адамчыка і пачнём знаёміць з дзённікамі Алеся Масарэнкі. Будзе шмат цікавых успамінаў ад Казіміра Камейшы і Раісы Баравіковай. Пачаў пісаць успаміны і, на жаль, не закончыў Віктар Гардзей.

— «Полымя» ва ўсе часы, і сёння таксама, падтрымлівала планку літаратуразнаўства, гісторыі беларускай літаратуры. Выклікае цікавасць раздзел «Навуковыя публікацыі»... Якія грунтоўныя літаратуразнаўчыя артыкулы, якія аўтары з кагорты навукоўцаў, прафесійных літаратуразнаўцаў сустрануцца нам на старонках «Полымя» ў 2025 годзе?

— «Полымя» ўключана ў Пералік навуковых выданняў ВАК Рэспублікі Беларусь для друкавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па філілагічных навуках (літаратуразнаўства), таму ў кожным нумары ў нас змяшчаюцца навуковыя публікацыі. Летась выклікалі цікавасць у чытачоў артыкулы Аляксандра Бярозкі «Быццам я пражыў ужо ўсё сваё жыццё: спавядальна-дзённікавая проза Алеся Жука», Таццяны Лаўрык «Гісторыка-рэвалюцыйны раман у творчасці Леаніда Дайнекі: дылогія «Людзі і маланкі», «Запомнім сябе маладымі», Валерыя Максімовіча «Літаратурная творчасць у сістэме камунікатыўна-дыялогавай стасункаў», Міколы Мікуліча ««Каб жыццё зарой квітнела...» Забыты паэт Заходняй Беларусі Кастусь Рагойша», Галіны Тычко «Асоба і творчасць Уладзіміра Калеснікі ў кантэксце беларускага літаратуразнаўства другой паловы XX стагоддзя», Ігара Шаладонова «Здзяйсненне ўчынку як жыццёвы і творчы прынцып пісьменніка Васіля Быкава», Марыі Шамякінай «Наша сонца — песня машын»: фантастыка паэта Андрэя Аляксандравіча»...

У найбліжэйшых нумарах будуць навуковыя артыкулы Ганны Навумавай «Нацыянальнае або наднацыянальнае: Іва Андрэч пра ідэю югаслаўскага адзінства», Карыны Кушчанка «Лукаш Бэндэ і Пятрусь Броўка: творчыя кантакты (з фонду Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва)», Паўла Кошмана «Рэгіянальны і агульнабеларускі наратыў роднага краю Аляксандра Ельскага», Яўгена Гарадніцкага «Максім Багдановіч і Уладзімір Жылка: агульнае і адметнае ў паэтыцы і светаўспрыманні»...

— Публіцыстыка, краязнаўства... Ці не будуць абыдзены ўвагай гэтыя кірункі?

— Нічога не будзе абыдзена. Сёлета — 80-годдзе Вялікай Перамогі. Матэрыялы, прысвечаныя Вялікай Перамозе, мы пачалі змяшчаць ужо ў першым нумары часопіса. Там быў надрукаваны гістарычны нарыс Наталлі Ніканчук

«Месца для подзвігу». Пяты нумар «Полымя» амаль цалкам прысвечаны подзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. І вершы, і проза, і публіцыстыка, і архіўныя матэрыялы.

— Адкрыццю якіх аўтараў 2024 года радуецеся і цяпер?

— Усё, што друкавалася ў «Полымі» ў 2024 годзе, было непаўторным. І ў жанры паэзіі, і ў жанры прозы. Дзякуючы Алеся Карлюкевічу, Пятру Жаўняровічу, Міколу Нікалаеву і Галіне Часлаўскай вельмі цікавымі былі матэрыялы, якія друкаваліся ў раздзеле «Архівы» і «Краязнаўства». Мелі добры чытацкі водгук успаміны Таццяны Шамякінай «Савецкая моладзь у парадакслальных 1960-я».

— Сёння выдаеце «тоўстыя» літаратурна-мастацкія часопісы — гэта творчы, выдавецкі подзвіг. Якой падтрымкі ад чытача, ад інстытутаў адукацыі і культуры, бібліятэк вы чакаеце?

— Самая галоўная падтрымка для часопіса — гэта падпіска. Спадзяюся, што ўсе нашы аўтары выпісваюць «Полымя» і будуць выпісваць нават тады, калі іх творы там не будуць друкавацца. Што гэта за пісьменнік, які не выпісвае і не чытае «Полымя»? Вы можаце ўявіць, каб Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў, Максім Танк, Рыгор Барадулін, Іван Шамякін, Іван Навуменка, Янка Брыль, Пімен Панчанка, Аляксей Пысін, Янка Сіпакоў не выпісвалі «Полымя»? Няўжо мы арыентуемся ў сучаснай літаратуры, не чытаючы сучаснай літаратуры акрамя саміх сябе? Думаю, што не! Таму многія, хто не чытае рэспубліканскія літаратурныя выданні, пішуць на ўзроўні пачаткоўцаў, а друкавацца хочуць у рэспубліканскім друку і выдаваць кнігі ў дзяржаўных выдавецтвах, шкадуячы грошай на падпіску. І шмат з таго, што сёння даводзіцца друкаваць часопісам і «ЛіМу», гадоў трыццаць таму ні адно выданне не надрукавала б. І не друкавала. Чытанне часопісаў і «ЛіМа» — гэта своеасаблівая літаратурная вучоба, якая ў сур'ёзнага таленавітага пісьменніка доўжыцца ўсё жыццё. А мы ж усе сур'ёзныя і таленавітыя пісьменнікі? Так ці не?

З бібліятэкамі сябруем і з радасцю адгукаемся на іх прапановы прысці і выступіць перад чытачамі. І мы ўдзячныя ўсім інстытутам адукацыі і культуры за цеснае супрацоўніцтва.

— Ваша пажаданне аўтарам «Полымя», ды і чытачам «Літаратуры і мастацтва»?

— Жадаю ўсім здароўя, натхнення, поспехаў і веры ў тое, што ўсё будзе добра!

Гутарыў Раман СЭРВАЧ

Фота Кастуся Дробавы.

— «Полымя» было і застаецца заканадаўцам у частцы развіцця такога жанру, як апавяданне. Як бы вы ахарактарызавалі ўвогуле развіццё гэтага жанру сёння? Што з найболей цікавых твораў надрукавана ў мінулым годзе, у апошнія гады?

— Сёння многія маладыя пражанікі, пачынаючы шлях у літаратуры, на вялікі жаль, абмінаюць апавяданне. Адрозніваюць з аповесцей памерам у трыста старонак, або з раманаў у пяцьсот. Гэта як у мастакоў пачаць маляваць чорныя квадраты, не намаляваўшы ні родны краявід, ні партрэт сваёй маці. У мінулыя гады з апавяданнямі на старонках

— Паэтаў у нас больш, чым пражанікаў. Але, на жаль, ні Віктар Гардзей, ні Мікола Малахоўка, ні Мікола Мятліцкі, ні Мікола Шабовіч, ні Дзмітрый Пятровіч, ні многія іншыя, якія за апошнія пяць гадоў пакінулі гэты свет, больш не прынясуць свае творы ў «Полымя». Адметна па-ранейшаму ў паэзіі працуюць Міхась Башлакоў, Іна Фралова, Хведар Гурыновіч, Міхась Пазнякоў, Людміла Кебіч, Алесь Казека, Змітрок Марозаў, Анаголь Экаў, Казімір Камейша, Станіслаў Валодзька, Навум Гальпяровіч, Уладзімір Мазго, Рагнеда Малахоўскі, Настасся Нарэйка, Валянцін Семяняка, Яўген Хвалеі, Генадзь Пашкоў, Людміла

З бярэмам песень непаўторных

Адным з самых таленавітых беларускіх пісьменнікаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, быў паэт Аляксей Коршак. І адным з самых маладых. Нарадзіўся 22 лютага 1920 года ў вёсцы Закопанка Капыльскага раёна. Праўда, часам месцам яго з’яўлення на свет называюцца Вуглы, таксама непадалёку ад Капыля. Загінуў ад кулі нямецкага снайпера 27 лютага 1945 года ва Усходняй Прусіі, каля мястэчка Ласлейндорф.

У Вуглах закончыў тры класы, пасля хадзіў у Доктаравіцкую сямігодку, а потым у Капыльскую сярэднюю школу. Не толькі рана палюбіў літаратуру, але і пачаў пісаць вершы. Вядомым у школе стаў, як засведчыў у сваіх успамінах літаратуразнаўца і празаік Сцяпан Александровіч, з братам якога Ісмаілам Аляксей сябраваў, напісаўшы сатырыка-гумарыстычную паэму «Капрызы фартуны». Была яна «пра школьных сяброў і іхняе жыццё. Хапіла перцу ўсім: і знаёмым вучням, у тым ліку мне з братам, і нашым настаўнікам. Падзеі разгортваліся на фоне капыльскіх навін, падаваліся з лёгкім гумарам і дасціпнымі жартамі».

Дзякуючы гэтаму твору, Аляксей Коршак пераканаўся не толькі ў тым, наколькі вялікай сілай валодае мастацкае слова, але і ў тым, што крытыка не ўсім падабаецца: «Брат паспеў дачытаць паэму да палавіны, як у хату ўварваліся раз’юшаныя героі паэмы. Пачалася вальтузня, хлопцы хацелі адабраць і знішчыць сшытак, але дужы Аляксей не даўся». Толькі «<...> пасля героі паэмы дабраліся-такі да таго сшытка і пусцілі яго з дымам...»

Аднак Сцяпан Александровіч чарнавікі сяго-таго з напісанага Коршкам збярое. Захаваўся і пачатак твора, у якім школьны паэт прызнаваўся ў любові да мястэчка, што стала яму родным:

*Капыль, Капыль! Мой любы дружа,
Люблю я строгі выгляд твой,
Твайго народму корпус дужы,
Сады з зялёнаю ліствой...*

У працягу таго, што не згубілася, гукаць і гумарыстычныя матывы. Як ні з’явіцца было ім, калі пісаў гэта зусім яшчэ юнаком — вясёлым, здатным на жарты:

*Як я люблю дзяўчат спяванні,
Што падпіраюць ноччу плот,
Тваю брахалаўку й Русанкі,
Куды калісь хадзіў Сапот...
О, светлае пары гулянкі,
О, далечы забытых год!*

А гэта таксама местачковае жыццё, спісанае з натуры. Зайздросная назіральнасць, уменне стварыць каларытны малюнак, калі нічога лішняга, усё пададзена так дакладна, быццам схоплена аб’ектывам фотаапарата:

*Быў ясны дзень, прыгожы, светлы,
Як пчолы, гуў вакол кірмай,
Хіляўся Эмала так ветла,
Як слуп, стаўяў Карповіч наіш,
Лузаў гарбузікі Заброцкі,
І цераз плошчу, як жабрак,
Цягнуў карзіну Максімовіч
Высокі й тонкі, як гусак.*

Згадваючы гэтыя ўрыўкі, Сцяпан Хусейнавіч мусіў да іх зрабіць тлумачэнне, якое дазваляе лепш зразумець пэўныя рэаліі твора, а таксама даведацца, хто ёсць хто: «У Капылі “брахалаўкай” называлі цэнтр, дзе звычайна ўвечары збіраліся моладзь; Сапот і Максімовіч — вучні; Эмала — капыльскі жыхар; Карповіч і Заброцкі — настаўнікі».

Дарэчы, пажартаваць умелі і сябры Коршака, але даволі жорстка. Па ўспамінах яго сястры Соф’і Спясівых, адбылося гэта неўзабаве пасля таго, як прызнаўся настаўнікам, што піша вершы. Вучні на ўсё зрэагавалі па-свойму: «Да ганка верхам на кані пад’ехаў хлопец, увайшоў у хату і стаў патрабаваць у маці, якая разгубілася, рукапісы Аляксея.

Што было — забраў і на пытанне, што здарылася з сынам, кінуў: “Арыштавалі!”».

Пасля гэтага «бацька хадзіў з кутка ў куток і выгаворваў маці: “Я табе казаў, правярай, што хлопец піша. Можа, глупства якое. Прапалі мы цяпер”». На сэрцы ў іх адлягло, калі вечарам нарэшце з’явіўся Аляксей. Усміхнуўшыся, ён усё патлумачыў: «Ды пажартаваў ён. (Меў на ўвазе таго хлопца. — А. М.) За што мяне арыштоўваць? Проста па вершы паслалі. Сказалі, каб я ў газету аддаў».

Па ініцыятыве Аляксея ў школе выпускаўся рукапісны літаратурны часопіс «Юнае племя», у якім змяшчаліся вершы, пароды, прэзічныя творы. У кожным з трох нумароў выступаў і сам. Калі ў 1938 годзе паступіў у Мінскі педагагічны інстытут, падахвоціў і студэнтаў прапагандаваць сваю творчасць. Стаў намеснікам рэдактара рукапіснага часопіса «Наша творчасць». Аднак было відавочна, што здатны на большае, у насценным друку яму было ўжо цесна. Гэта і засведчылі яго вершы на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», калі яшчэ быў дзесяцікласнікам. Адзін з іх — «Ластаўка»:

*Простае, звычайнае здарэнне.
Думы ж! Паспрабуй іх супыні.
З поўным песень радасных бярэмам
Ластаўка мільгнула ў вышыні.*

А ўвогуле слова «бярэмя» яму падабалася. Прысутнічае яно і ў безыменным вершы, які, як і «Ластаўка», напісаны ў 1938 годзе:

*Сабраў я песень звонкае бярэмя,
Гатоў далей ісці жыццём маім,
Ну, дружа мой, я ў сэрцы недарэмна
Назваў цябе таварышам маім.*

Гэтае «з поўным песень радасных бярэмам» надзвычай уразіла Міколу Аўрамчыка, на той час таксама дзесяцікласнік: ён заканчваў Цялушскую сярэднюю школу на Бабруйшчыне. Нават успаміны пра Коршака назваў «Бярэмя песень». А перад вайной, стаўшы студэнтам, вучачыся ў адной групе, хутка пасябраваў. Напісаным з задавальненнем дзяліліся.

Абодвум было чым пахваліцца. У Аляксея Коршака гэта здзіўляльная метафарычная насычанасць радка, трапнасць параўнанняў, якія, пры ўсёй сваёй нечаканасці, лёгка ўваходзілі ў моўную структуру верша. Аднаго твора «Вечар» дастаткова, каб упэўніцца, што гэта так:

*Белы месяц локцем на сасну
Абапёрся й думае аб нечым.
На руках калышучы вясну,
У прасторах марыць шэры вечар.*

*.....
Цішыня бязмоўна плыве,
Апускаецца ў кустах ракеты.
Сук бярозы, падаючы, рве
На кускі рачныя аксаміты.*

Захапляўся творчасцю Сяргея Ясеніна, але любімым паэтам быў Максім Багдановіч. Яго матывы прыкметны ў шмат якіх творах Аляксея Коршака. Бадай, праўду казаў Мікола Аўрамчык, сцвярджаючы: «Неяк па-багдановічаўску гучыць для мяне, напрыклад, і такая яго мініяцюра:

*Горы вакол і смутак.
Кружыцца галава...
Мора, як на далоні.
Скалы і сінява.*

Аляксей Коршак.

*Хвалі — авечы статак,
Ветразь крыляе ўдаць.
Ветразь, вазьмі мой смутак
І пахавай між хваль».*

Чуйны лірык, ён паказваў свайго героя юнаком, якога пастаянна радавала характасто прыроды, чалавека. У тым ліку і прыгажосць унутраная, праз якую і раскрываўся яго светапогляд. Душу меў песенную, таму часта ў вершах у розных варыянтах сустракаецца слова «песня». Прызнанне ў вершы «Ноч» «Сёння многа я песень // Да цябе прынясу» прамоўлена як бы на адным уздыху, аднак перад гэтым прадумана і ўзважана.

Як і кожны ў яго ўзросце, канешне, жыў і каханнем. Часам і мройным, да нейкага пэўнага чалавека не прывязаным. Ды гэта творам надавала яшчэ большую вабнасць, бо паўставаў як бы абагульнены вобраз той, якая захапляе. І не толькі паэта, што найбольш удала перададзена ў вершы «Дрэмле човен»:

*Я такі на свеце ўжо не першы,
Што плыву і ціха, сам сабе,
На вясле пішу алоўкам вершы
Аб дзяўчыне, сэрцы і журбе.*

*Ты вярніся зноў, як вечар ляжа,
Вось сюды, на бераг, за сяло.
Пра мяне усё табе раскажа
Спісанае вершамі вясло.*

Санет жа, які, як і адзін з вершаў, таксама называецца «Вечар», — гэта ўжо напоўненасць класічным размахам. Лірычнаму герою цесна ў сваім часе, яго не задавальняе рэальнасць, у якой жыве. Ён прагне вышыні, жадае зазірнуць у тое, што і палюхае сваёй невядомасцю, але адначасова і вабіць нязведанасцю і загадкаваасцю. Над зместам твора шмат хто з паэтаў стаў задумвацца пазней. Аляксей Коршак адным з першых у беларускай паэзіі зазірнуў у касмічную далечыню.

Жыў, пісаў вершы з упэўненасцю: бурны і навалыніцы абмінуць яго маладосць. Не здагадваючыся, што чакае яго тое, што і лірычнага героя паэмы Аркадзя Куляшова «Сцяг брыгады»: «Як ад роднай галінкі дубовы лісток адарваны, // Родны Мінск я пакінуў, нямецкай бамбёжкаю гнаны». Пакідалі сталіцу з сябрамі на трэці дзень вайны. Падаліся на ўсход па Магілёўскай шашы. Дамоў вярнуўся праз два месяцы — знясілены, хворы, так і не дагнаўшы сваіх. Не адзін прыйшоў, а з таварышам.

На гэтым выпрабаванні не скончыліся. Нямала перажыў, ратуючыся, каб не адправілі ў Нямецчыну. Праз некаторы час падсцерагла новая небяспека. Фашысты і іх паслугачы даведліся, што добра ведае нямецкую мову. Прапанавалі стаць перакладчыкам. Запэўніў, што цяжка хворы. Пасля перажытка здароўем сапраўды не мог пахваліцца, але служыць акупантам?! Звязаўся з партызанамі.

З-за трывожных думак не заўсёды было да вершаў. Аднак яны, хоць і нячаста, пісаліся. Прынамсі, яшчэ 1942 годам датаваны твор «Паранены», што даўно стаў хрэстаматычным:

*От і ўсё.
За светлы край азёрны,
За вясну ў палёх,
Неба сіняе ў кроплях зорных
Я навек тут лёг.*

*Нада мной шуміць ракёта кволая,
Пада мной трава.
Сыплецца на сэрца невясёлая
Злой тугі жарства.*

Гэты твор успрымаецца прадчуваннем. Трагічная наканаванасць адчуваецца і ў вершы «Расстрэл», што напісаўся праз год. У ім маналог таго, хто, не скарыўшыся ворагам, развітваецца з жыццём. Відавочны баладны пачатак: «Пад расою густою // Адубелі дубы. // Залатою жарстваю // Неба ўслана нібы. // Па-над возерам вербы... // Іх мой шлях не міне. // Тры маўклівыя стрэльбы // Праважаюць мяне. <...> Куляў цэлых пятнаццаць // Нарыхтованы мне». Баладны пачатак узмацняецца фальклорнымі матывамі, у якіх заўважаецца і песенная афарбоўка:

*Над курганам, што ўстане
Нада мною тады,
Закрасуецца станам
Дужы дуб малады.*

*Прыйдзе днямі другімі
К яму сябраў сям я.
Павітаюся з імі,
Гэты дуб — гэта я.*

Напісаў Аляксей Коршак і некалькі вершаў, дзе найбольш адчуваецца яго індывідуальнасць. Першы з іх «***Няхай паціскаюць плячамі...» — свайго роду адказ уяўным апанентам, якія яго асуджалі. Хтосьці, магчыма, у вочы, а нехта і за вочы: «Няхай паціскаюць плячамі, // Няхай сабе кажуць аб тым, // Што я і халодны, як камень, // І шэры я, як дым». Адказ быў адназначны. Час зняволення роднай старонкі не дазваляў паводзіць сябе інакш:

*А толькі ж як змокнуць напасці,
Як выйду ў прастораў красу, —
І сэрца, адкрытае насцеж,
Я скрозь панясу.*

*Усім гэтым гладзенькім, глянцавым
Я кіну ім вокліч жывы:
— А вось яно! От яно! Глянцы вы!
Бачыце вы?!*

Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў пайшоў на фронт. Перапісваўся са Сцяпанам Александровічам. У адным з лістоў прасіў: «Прышлі мне, браток, выразак такіх, якія мяне цікавяць. Ты ведаеш якія. Адносна кніжак. Шкада, што многія з іх у цябе загінулі. У мяне дома нічога цікавага, на жаль, не засталася. Аднак схадзі калі-небудзь да нашых, перагледзь мае кніжкі і забяры цікавейшыя. Бацькам, замест дазволу, пакажы мой ліст. Там дзесяці і мае вершы і сшыткі. Можаш іх забраць усе». Сцяпан Александровіч знайшоў і «матэрыялы да слоўніка беларускай мовы, народныя песні, тэзісы артыкула пра дарэвалюцыйную беларускую паэзію, пачатак нарыса пра Капыль і многае, многае іншае...»

Перад вайной падрыхтаваў рукапіс кнігі «Пялёсткі», які, на шчасце, захаваўся ў яго бацькоў. Яна была выдзена ў 1963 годзе як «Апаленыя пялёсткі». Слова «апаленыя» дадаў Мікола Аўрамчык. Зноў «Апаленыя пялёсткі» выйшлі ў 1993 годзе, дапоўненыя ўспамінамі. Вяртанне памяці пра Аляксея Коршака — гэта і прысваенне капыльскімі ўладамі адной з вуліц раённага цэнтра яго імя.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Прырода — радасці нагода

Запамятаў, кім сказана. Хоць не так і важна. Істотна сама сутнасць вымаўленага. Яна ж выглядае прыкладна так: да насельнікаў прыроды неабходна ставіцца як да людзей. У гэтым і сам неаднойчы пераконваўся, чытаючы шмат якія кнігі прыродазнаўчага зместу, дзе не проста раскрываецца жыццё братоў нашых меншых, а са спагадай, больш за тое — з замілаваннем гаворыцца пра жывёльны і раслінны свет. Прозвішчы аўтараў называць не буду, бо толькі на Беларусі іх шмат, а запynuся на Валерыі Кастручыне.

Якраз і нагода з'явілася. У Выдавецкім доме «Звязда» выйшла яго новая кніга «Дом на воде». Чарговая з тых, што ёсць на творчым рахунку. Іх жа ў Валерыя Аркадзевіча звыш 50. Агульны тыраж, асабліва для дня сённяшняга, унушальны — перавышае 750 тысяч асобнікаў. Адметна і тое, што з напісаным ім і дарослым чытачам цікава пазнаёміцца. Галоўнае, што ўсё гэта не «прадукцыя», пастаўленая на паток. Нават калі часам абыгрываюцца вядомыя сітуацыі, у іх абавязкова кожным разам прысутнічае нешта новае. Яно і не можа быць не арыгінальным, бо Валерыі Кастручын — лаўрэат міжнародных літаратурных прэмій імя Віталія Біянкі і Пятра Яршова. У яго такія ўласны досвед назірання за прыродай, што застаецца толькі пісаць і пісаць. Дарэчы, пра гэта і апавядае ў пачатку кнігі «Дом на воде», перш чым перайсці да асноўнага зместу.

Матэрыял пазначаны як «замест прадмовы». Ён невыпадкова названы «Не за трыдевять земель». Гэтыя развагі цікавыя тым, што Валерыі Кастручын звяртаецца і да сваёй біяграфіі. Нарадзіўся ў горадзе Фаставе на Украіне, жыў з бацькамі ў Варкуце, Алтайскім краі, Казахстане. Прага падарожжаў вабіла з ранніх гадоў, а ў Беларусі гэтаму спрыяла яго журналісцкая праца. Шмат дзе пабываў, а выснова такая: «И вот то главное, что я вынес в каком-то смысле пилигримом и странником на этой земле: за сказкой далеко ходить не надо, она не за тридевять земель, как некоторые думают, а совсем рядом! Спряталась в ветвях трехсотлетнего дуба, за излуциной реки, в тумане за деревенской околицей, на заросшем пустыре, над которым жужжит мохнатый шмель и порхаёт, как живой цветок, бабочка...»

Гэтае «не за трыдевять земель» падцвярджаюць і выпадкі, што адбыліся з ім і яго сябрамі ў маленстве. Сітуацыі, у якія яны траплялі, у нечым падобныя са сталеннем іншых хлапчукоў. Безумоўна, сённяшнім дзецям тое, што расказваецца ў аповесці «Уша — мая душа», у многім падасца неверагодным. Напрыклад, як сябры заспрачаліся, хто з іх далей праплыве пад вадой. Дадумаліся нават да своеасаблівага скафандра, якім стаў надзеты на галаву чыгун. Шмат і іншых момантаў, што з'яўляюцца свайго роду адкрыццём адкрытага, бо раней дзеці, не маючы такіх забавак, як сёння, самі стараліся штосьці прыдумаць. Ды што дзеці...

У прадмове Валерыі Кастручын апавядае і пра сваё першае падарожжа. Не куды-небудзь, а да самага сінга мора вырашылі адправіцца. Тым больш што для гэтага з'явілася нагода. Бацька падарыў сябру Сашку двухмесную гумавую лодку. А Валерыі атрымаў ганарар за матэрыял, які змясціў часопіс «Костер», што выходзіў у Ленінградзе. За яго купіў прыгожую палатку. Да мора па Нёмане, канешне, было няблізка, таму вырашылі крыху запасціся прадуктамі. Узялі тушонку, кавалак сала. У дадатак — вудачкі, жарліцы — так, як вядома, называецца снасць для лоўлі драпежных рыбін. Дарэчы, у гэтым выпадку, як і ў іншых, незразумелыя словы тлумачацца, што для юных чытачоў зручна. Не трэба пытацца ў дарослых ці шукаць тлумачэнне ў камп'ютары. Ды толькі падарожжа было нядоўгім: «По Нёману мы за три дня доплыли из Столбцов до Любчи, посмотрели там на развалины старинного замка и на автобусе вернулись домой». А ўсё з-за нявопытнасці.

Злоўленых шчупакоў не схавалі, ноччу іх ці варона забрала ці нехта яшчэ. На заўтра была іншая непрыемнасць: «< > нікому из нас не стукнуло в голову, что солнце уже поднялось высоко и что надо было бы выпустить воздух их туго надутой резиновой лодки». Яна «награвшись на солнце, напомнила о себе оглушительным хлопком».

Не абыходзіць Валерыі Кастручын і апаведу пра тое, што, умоўна кажучы, знаходзіцца «за трыдевять земель». У кнізе выбраанае з яго падарожжаў за межамі Беларусі. Пра адну з такіх паездкаў гаворка ў аповесці «Желтая река». Чаму яна жоўтая, чытачы даведаюцца крыху пазней. А спачатку гэта будзе загадкай. Заінтрыгуе і іншае: чаму сябры, а твор ён прысвячае свайму сябру казачніку Юрыю Савіну («это он сочинил знаменитые сказки про Динозаврика, Мурлокотама и реактивного поросенка, которые стали потом героями любимых ребятами мультфильмов»), выбралі менавіта гэтую паездку. Высвятляецца, што ўсё адбылося наўгад. Юра на геаграфічнай карце знайшоў «маленькую черную точку — Оус. Что это такое, мы не знали. И решили отправиться в далекое путешествие».

Оус, як высветлілася, — пасёлак у Свядлоўскай вобласці Расійскай Федэрацыі. З мовы мансі яго назва перакладаецца як жоўтая вада. Чаму жоўтая? Ды таму, што яна сапраўды жоўтая. Праўда, гэтая невялікая народнасць пакінула тамашнія мясціны, прайшлі ў глыб тайгі, а ў пасёлку жылі лесарубы, леснікі, газавікі. Зусім не белай плямай аказаўся Оус. А калі разабрацца... «Это ведь для тех, кто здесь живет и работает, все известно, все привычно. А для нас разве не удивительно, что вода в колодце желтая?! Что на тропинке, по которой мы идем, четко видны звериные следы?! Что посреди тайги стоит маленькая избушка и живет в ней дедок, который собирает живицу — смолку с сосен?! И не боится один в тайге?...»

Цуд ці не на кожным кроку... Але калі ўважліва прыгледзішся да таго, што робіць Валерыі Кастручын і ў чым чытачам дапамагае — нічога незвычайнага. Вада хоць жоўтая, ды лесам пахне. Дзе яшчэ такую напаткаеш?! Звер не кране цябе, толькі не чапай яго. А дзед Афінаген, па-мясцоваму Афонька — сапраўдны народны самародак. З ім пагаварыць — такія бакі жыцця адкрыць, якіх больш нідзе не знойдзеш. Ды мала ў якіх кніжках прачытаеш. Хіба толькі ў гэтай. Апавяданні «Гроза над горой Медной», «Салехард», «Дом на воде» — таксама адкрыццё невядомага, якое, дзякуючы назіральнасці і таленту Валерыя Кастручына, становіцца вядомым.

У кнізе «Дом на воде» прываблівае не толькі тэкст, які месцамі гучыць паэзіяй у прозе. Малюнкi, выкананыя вядомым мастаком Валянцінам Макаранкам, — добрае дапаўненне. Традыцыйныя ў сваёй аснове, яны вельмі пасуюць гэтаму апаведу, у якім усё падначалена таму, каб юны чытач адчуў, што прырода — гэта радасці нагода. Адпачынак у яе абдымаках, а яшчэ сустрачу па магчымасці з яе насельнікамі ніякімі камп'ютарнымі гульнямі не заменіш.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Сур'ёзнае на мове дзяцей

Кніга Алеся Карлюкевіча «Сачыненне на галоўную тэму», якая выйшла сёлета ў Выдавецкім доме «Звязда», адразу прыцягвае назвай. Цікава даведацца, што ж хвалюе сучасных дзяцей, якія жывуць у эпоху гаджэтаў і штучнага інтэлекту?

Гісторыя Кацярыны — галоўнай гераіні апавядання, якое называецца так, як і сама кніга, чытаецца лёгка, хоць тэма, якую ўздымае аўтар, сур'ёзная. А яшчэ яна ў кантэксце нашага часу. Актуальнасць «Сачынення на галоўную тэму» надае той факт, што ў апавяданні згадваецца самая важная падзея ў жыцці нашай краіны, якая адбылася літаральна нядаўна, — выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Твор атрымаўся дынамічным: у ім не сачыненне як такое, а хутчэй думкі ўслых падчас прагулкі сяброў-школьнікаў. Каця разам з Веранікай, Алесяй, Міраславай, Аляксеем, Мішам і Максімам адпраўляецца ў парк да помніка Марату Казею. А па дарозе дзеці разважваюць пра галоўныя дасягненні Беларусі, расказваюць, чым яны асабліва ганарыцца. Вядома, у кожнага свой погляд на тое, што трэба напісаць у сачыненні на тэму «Сённяшні дзень маёй краіны». І наўрад ці варта раскрываць інтрыгу. Няхай юныя чытачы самі даведаюцца, за што настаўніца 4 «Б» паставіла класу дзясяткі. Нават завуч і дырэктар здзівіліся: няўжо не было граматычных памылак? Але Стэфанія Якаўлеўна

заўважыла: «Галоўнай памылкі мае вучні не дапусцілі, і я веру, што не дапусцяць ніколі».

Гэты твор можна параіць для пазакласнага чытання ў пачатковай школе, для ўрокаў патрыятычнага выхавання на тэму Вялікай Айчыннай вайны. Чацвёртакласнікі невыпадкова ішлі менавіта да помніка юнаму партызану, Герою Савецкага Саюза Марату Казею, бо ў апавяданні робіцца акцэнт на тым, што праз нейкі час дзеці стануць яго равеснікамі, але ім, у адрозненне ад Марата Казея, пашчасціла жыць і вучыцца ў мірны час...

Кніга «Сачыненне на галоўную тэму» дэманструе ўсё грані творчасці Алеся Карлюкевіча, бо пад адной вокладкай сабраны не толькі апавяданні, але і эсэ і казкі. Такім чынам, юны чытач можа пыглыбіцца не толькі ў свет таямніц і мар дзяцей, але і ў свет краязнаўства, радзімазнаўства. Магчыма, кагосьці гэтая кніга нават натхніць угаварыць бацькоў адправіцца ў выхадныя ці падчас адпачынку ў вандрожку па нашай краіне, бо на яе старонках згадваюцца цікавыя маршруты і славутасці, якімі варта ганарыцца.

У казцы «Вавёрка піша сачыненне», якая таксама прасякнута вялікай пашанай да свайго роду і краю, зноў прасочваецца сувязь з назвай кнігі, бо гэтым разам на тэму «Мой родны кут» разважае вавёрка Аленка па заданні настаўніка Чорнага бусла. Твор упрыгожвае хоць і невялічкае, але даволі цікавае паданне пра пчалар-бортніка, які працаваў у нядзелю замест таго, каб святкаваць. Гісторыя падыдзе нават для дашкаля, якія сапраўды вераць у казку і абавязкова зацікавяцца клопатамі вавёркі. Гэта нават добры псіхалагічны прыём — праз прыгоды жыхароў лесу патлумачыць будучым школьнікам, што значыць выконваць заданні настаўніка, якім важным рэчам вучаць у школе. А ці змога галоўная гераіня атрымаць адзнаку за сваё сачыненне, няхай дзеці даведаюцца, прачытаўшы казку.

Дзяўчынкі і хлопчыкі таксама з ахвотай будуць чытаць ці слухаць пра

Марыяну (у кнізе ажно некалькі гісторый з яе жыцця). Ёй толькі тры з паловай гады, але дзяўчынка заўсёды знаходзіць выйсце з той ці іншай сітуацыі: калі дзядуля трапіў у бальніцу ці калі яна сустрэла адзінокую бабулю і вельмі захацела яе ашчаслівіць. Марыяна падкупіла сваёй дабрынёй і кемлівасцю. Гэта прыклад маленькага чалавека з вялікім сэрцам. Дзяўчынка паважліва ставіцца да людзей, прычым не толькі родных.

Прыхільнікам творчасці Алеся Карлюкевіча будзе прыемна зноў прачытаць пра прыгоды яго знакамітага героя ў казцы «Экваторскія сны Шубуршуна». Як відаць з назвы, гісторыя адбылася ў сне. Капітан лодкі, што вандруе па дняпроўскіх хвалях, хацеў сустрэць Новы год у экзатычнай сталіцы паўднёваамерыканскай краіны — Кіта. Дзякуючы майстэрству аўтара юны чытач задумаецца на тэму любові да свайго краю, бо Шубуршун уздымае філасофскае пытанне: «Якім жа большым можа быць шчасце, як не сустрача з радзімай?»

Хоць першапачаткова здаецца, што творы ў кнізе рознага кшталту, іх усе яднае вялікая любоў да роднага — сям'і, свайго краю, краіны, якой сапраўды ёсць чым ганарыцца сёння.

Якая дзіцячая кніга без прыгожых ілюстрацый? Таму варта адзначыць і талент мастачкі Святланы Стахоўскай, якая папрацавала з душой.

Ірына ПРЫМАК

Было і такое...

Віктар Праўдзін прыйшоў да чытача з новым творам — раманам «Непераможны злом» (выдавецтва «Мастацкая літаратура», 2024). Аўтар узнаўляе адну з самых складаных і мала даследаваных старонак нашай гісторыі — жыццё беларусаў у першыя гады савецкай улады. І калі гераічны, бытавы бок яшчэ больш-менш паказаны ў нашай літаратуры («Рудэбельская рэспубліка» Сяргея Грахоўскага, «Камароўская хроніка» Максіма Гарэцкага і інш.), то сацыяльна-палітычны аспект амаль не закранаўся.

Не закранаўся, бо там было шмат блытанага, негатыўнага. І гэта зразумела: станаўленне савецкай улады, як усё новае, рэвалюцыйнае, што ўваходзіла ў жыццё беларусаў, не магло абысціся без пэўных памылак, без перагібаў. А як усё гэта асвятляць пры агульнай накіраванасці літаратуры на станоўчае, пазітыўнае адлюстраванне рэвалюцыйнай тэмы? Такое пытанне стрымлівала многіх пісьменнікаў, і яны альбо абыходзілі рызыкаўную тэму, альбо падавалі яе аднабакова, павярхоўна.

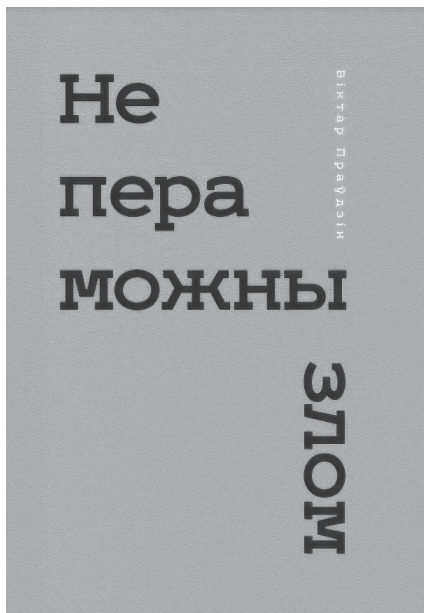
Віктар Праўдзін не пабаяўся заглыбіцца ў падзеі таго часу, дасканала іх вывучыць па розных гістарычных дакументах і паказаць аб’ёмна, праўдзівана, непрадузята. Пры гэтым ён не замахваўся на шырокія абагульненні. Узяў для мастацкага асэнсавання адзін канкрэтны год — 1919-ы, адзін канкрэтны рэгіён Беларусі (Дзісенскі павет) і ў цэнтры свайго твора паставіў трагічны лёс аднаго канкрэтнага чалавека — іерэя Канстанціна Жданава.

Канстанцін Жданаў служыў настаяцелем Свята-Успенскага храма, што на Шаркаўшчыне. Але па даносе былога царкоўнага старасты быў абвінавачаны ў контррэвалюцыйнай дзейнасці і пасаджаны ў турму. Данос падмацоўваўся яшчэ рашэннем Шаркаўшчынскай камуністычнай ячэйкі, дзе ў катэгарычнай форме гаварылася пра неадкладную ліквідацыю папа як ворага народа.

Аднак старшыня выканкама Дзісенскага павета не спяшаўся выконваць суровы прысуд. З аднаго боку, яго трывожыла тое, што людзі ў акрузе збіраюць подпісы пад просьбаю аб вызваленні Жданава, і, хто ведае, як яны адрэагуюць на крайнюю меру. А з іншага — быў і кар’ерысцкі разлік: а раптам бацюшку ўдасца сагітаваць і ён прыойдзе на наш бок? За ім людзі пацягнуцца, і вельмі многія. І тады вышэйшае начальства ацэніць яго старанні.

Але ні паддобрыванне ўлад, ні катаванні турэмных назіральнікаў не змянілі цвёрдую, прынцыповую пазіцыю Жданава — ён не адрокся ні ад Бога, ні ад веры. Трапіўшы за краты, бацюшка звыкла прыняў здзек з сябе як божае накіраванне. Хаця на чале не даваў спакою балячым думкі аб тым, што творыцца сёння навокал. Прыгадваліся гістарычныя факты народных хваляванняў, што прыводзілі да бунтаў і змены самадзяржаў. Прыходзіла разуменне, што ў Расіі і цяпер адбываецца нешта падобнае. Аднак хацелася думаць, што за сённяшнім мярзотным абясцэньваннем чалавечага жыцця настане пара благаўладдзя, і тады прыйдзе да людзей разуменне, што без духоўнай апоры на закон Божы не дадзена чалавеку ўсталяваць адзіна правільную форму жыцця.

Гэтыя ісціны бацюшка спрабуе ўнушыць і маладому турэмнаму назіральніку Івану — воляю выпадку свайму былому прыхаджаніну, духоўнаму выхаванцу. Вайна жорстка перакруціла лёс гэтага хлопца. У свае васямнаццаць гадоў ён зведаў жаклівае смяротнае пекла. У гэтай калатнечы хлопец цудам выжыў. Знявечаны, пакалечаны, кінуты мясцовымі ўладамі на волю лёсу, спустошаны душою і целам, Іван азлобіўся на ўсё і ўсіх, апынуўся на раздарожжы.

Нечаканая сустрэча з Іванам у турме выклікала ў Жданава вострае жаданне зразумець, разгадаць сітуацыю, у якой аказаўся хлопец. І гэтае жаданне «само па сабе перарасло ў турботную, тужлівую трывогу, зрабілася падвойным, а то і патройным клопатам аб сваім выхаванцы».

Дыялогі бацюшкі з Іванам складаюць, на мой погляд, самыя эмацыянальныя, самыя кранальныя старонкі ў кнізе. І, бадай, самыя моцныя па псіхалагічным напружанні. А па сваім мастацкім узроўні яны блізкія да найлепшых узораў класічнай літаратуры. Тут, у гэтых дыялогах, чытач знойдзе шмат карыснага і для сваёй душы, і для больш глыбокага разумення навакольнага свету.

Акрамя гэтых двух ключавых герояў рамана аўтар стварыў цэлую галерэю іншых, супрацьлеглых персанажаў. Найперш гэта старшыня выканкама Дзісенскага павета Мікалай Ляскоўскі. Біяграфія гэтага прайдзісвета небагатая, але паказальная. Служыў у царскай арміі, дэзерціраваў, на нейкі час прымкнуў да банды Мішкі Япончыка. На пачатку 1917 года, калі пайшла пагалоска, што ў Петраградзе хутка пачнецца дзяльба нарабаванага буржуямі, кінуўся ў сталіцу.

У Дзісне з’явіўся адразу пасля вызвалення горада ад немцаў. У кішэні меў ужо партыйны білет камуніста і, на ўсякі выпадак, мандат на ўстанаўленне ў горадзе савецкай улады, які ён скраў у забітага камісара. Нечакана нават для яго самога праявіліся арганізатарскія здольнасці. На мітынгх, на людзях стараўся паказаць сябе перакананым рэвалюцыйным чалавекам. Ляскоўскага заўважылі, паставілі на чале павета, дзе ён і праявіў сябе ва ўсёй красе.

Другім, вельмі непрыбаўным, а калі гаварыць больш моцна, то агідным персанажам з’яўляецца кіраўнік шаркаўшчынскіх камуністаў Маляўка. Імя яго ў рамане практычна не называецца. І гэта невыпадкава. Аўтар справядліва палічыў, што дастаткова аднаго

прозвішча, якое адпавядае яго знешняму і ўнутранаму сутнасці. Плюгавы дэспат-недамерак, узрошчаны рэвалюцыйным бязладдзем, ён штодня выкрываў і арыштоўваў ворагаў народа. Акрамя таго, не грэбаваў займацца вымагальніцтвам і рабаўніцтвам.

Вельмі яскрава, каларытна выпісаны яшчэ адзін несімпатычны персанаж — начальнік мясцовай міліцыі Франц Харэвіч. Гэта — бяздумны і бязлітасны службіст, які перакананы: трэба каб былі і тыя, хто ўсялякія загады партыі выконвае. Пра яго Іван кажа, што гэтак будзе забіваць, будзе ганіць Бога, смяяцца, здэкавацца з папоў і вернікаў. А калі настане час і смерць замахнецца на яго сваёй крывавай касой, абавязкова ўспомніць Бога...

Цікава, што ўсе гэтыя маласімпатычныя персанажы даволі цвяроза ацэньваюць саміх сябе. Вось, напрыклад, што кажа адзін з іх: «...мы ўсе паганяны звяругі аднаго лесу. Ваўкі ж, як вядома, жалю не маюць, яны ні перад кім не вінавацяцца і вінаватых не шукаюць. Ваўкі робяць тое, што лепш за ўсё ўмеюць...»

Напэўна, нехта можа сказаць, што гэта не тыпова, не масава для нашай рэспублікі. Згодзен, такія гора-кіраўнікі былі далёка не ўсюды, можа, нават у асобных раёнах. Але ж яны былі. І мы павінны ведаць і гэты бок праўды. Горкай праўды. І заслуга аўтара ў тым, што ён нам сказаў гэтую праўду.

Калі працягваць гаварыць пра мастацкія вартасці і знаходкі рамана, то мне хацелася б яшчэ адзначыць такія цікавыя прыёмы аўтара, як, вобразна кажучы, поліфанічны погляд на адну і тую ж падзею. Прынамсі, пра тое, як адбываўся расстрэл турэмных вязняў, апавядаюць пяць розных удзельнікаў гэтага супрацьпраўнага судзілішча. І кожны з іх дадае нейкую новую дэталю, новую падрабязнасць, новы штрих. У выніку агульная карціна вымалёўваецца аб’ёмна, ярка.

Добра, што раман заканчваецца на аптымістычнай ноте. У Дзісню прыязджае губернерскі следчы, камуніст Белік, каб разабрацца ў злачынствах і перавышэннях мясцовымі ўладамі сваіх паўнамоцтваў. І чым больш следчы паглыбляецца ў расстрэльную справу, тым больш дзівіцца бесчалавечнасці, абыякавасці, гідкаму п’янству і разбэшчанасці тутэйшых кіраўнікоў. Прычым свае злоўжыванні і відавочныя злачынствы яны падаюць як рэвалюцыйныя дасягненні. У іх калектыўнае прыняцце любога рашэння, нават расстрэлу, лічыцца найвышэйшым законам.

Следства скончылася тым, што Ляскоўскі і ўсе яго хаўруснікі былі арыштаваны і аддадзены пад суд. Акрамя таго, следчы прапанаваў жыхарам павета пісьмова выказаць прэтэнзіі да былых і цяперашніх кіраўнікоў. І паабяцаў, што кожная скарга будзе разгледжана і, калі нешта зроблена незаконна, вінаватых будуць пакараны, а нанесеныя страты кампенсаваны.

На самым пачатку я сказаў, што Віктар Праўдзін не пабаяўся адкрыць адну з самых складаных старонак нашай гісторыі і мастацкімі сродкамі глыбока, аб’ектыўна даследаваць яе. І гэтае даследаванне прывяло да вельмі важнага выніку, які агучыў адзін з герояў рамана: «Я рады, што з вашай дапамогай шмат хто ўжо за кратамі. Значыцца, савецкая ўлада зусім не гэтка, якой убачылі яе тутэйшыя людзі...»

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ

Чытацкі дзённік

Навума
Гальпяровіча

Цяпло за глянцам

У кожнага паэта свой лёс. І часам тое, што складвалася па жыцці ўдала, што выклікала станоўчыя водгукі крытыкаў, прыносіла прэміі і ўзнагароды, раптам раствараецца ў моры часу і, нібы снег па вясне, спывае ў вечнасць імклівымі ручаямі. У памяці ўсплылі радкі Анатоля Грачанікава:

*Над Белай Руссю — белы снег,
Нібыта чыстае сумленне,
Нібыта светлае збавенне
За самы патаемны грэх.
На досвітку запахне снег
Малінава-празрыстым сокам.
І сад, заружавелы ў сне,
Зазвоніць ціха каля вокан.*

Вобразы паэта ўражваюць нечаканасцю і прыгажосцю:

*Жураўлісе
Чысціць журавель
Зорамі абвешаны
Пёркі.*

Анатолю Грачанікаву хапіла славы пры жыцці. Ён быў сярод тых, каму прысвячаліся манаграфіі, на яго вершы пісалі песні кампазітары, творы вывучалі ў школе, яго з задавальненнем запрашалі на сустрэчы з чытачамі, ён удала спалучаў абавязкі камсамольскага лідара, літаратурнага чыноўніка, рэдактара часопісаў з вобразам лютэцкага паэта: прыгожы, стройны, з маладой усмешкай. Такім я запамніў яго, калі прыязджаў у Мінск і нават меў радасць аднойчы прагуляцца разам па вуліцах вячэрняй сталіцы.

Ён і застаўся такім ва ўспамінах сучаснікаў, у хрэстаматыях і перавыданнях і станаўлюцца ўсё менш вядомым для новых пакаленняў.

Харошую справу зрабіла «Мастацкая літаратура», выдаўшы нядаўна ў серыі «Новая бібліятэка беларускай паэзіі» выбраныя вершы Грачанікава. І цяпер я з задавальненнем вяртаюся да вядомых мне раней радкоў.

Сучаснаму гараджаніну магчыма, няпроста адчуць усю радасць яднання з прыродай, зразумець асалоду ад яе сціплых дароў:

*Зноў верасень —
Запаслівы грыбнік —
Шчыруе на іміштых баравінах.
Трыміць раса на звонкіх павуцінах
І травастоя пах яшчэ не знік.*

Адно са сваіх кніжак паэт так і назваў «Верасень». Я наўмысна абыходжу многія вядомыя і некалі папулярныя вершы. Там усё правільна, усе тэмы раскрыты, там — майстэрства, філасофскі роздум, высокая грамадзянскасць.

Але раптам кране нечакана:

*За сакавіцкімі завеямі,
Нібы за прывіднай сцяной,
Ужо вясна махае веямі.
І пахне сцяты свет зямлёй.
То ціўкне птушачка азяблая,
То зашархоха з даху снег,
То дрогка страпанецца яблыня,
То пырхнуць верабі са стрэх.*

Так прыемна цытаваць гэта, бо столькі ў радках шчырай замілаванасці, пяшчоты і дабрыні. І нарэшце:

*Свяці, каханна чыстая зара!
Свяці — пачуццяў сэрцаў не азмрочвай —
Над доляй плугара і песняра
І над высокай доляю жаночай.
Усіх людзей пара табе, пара,
З’яднаць чароўнай сілаю прарочай.*

Так вась за звыклым глянцам і мармуровасцю хаваюцца незамутнёная чысціня і свежасць сапраўдных пачуццяў і трапнага слова.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

Пакуль знайду патрэбныя радкі...

Падумаў раптам між вясны, падумаў раптам нема: даль — гэткай слепкай чысіціні, бы чыстым стала неба. Святло зямлі, святло вышынь — заўжды адно і тое. Ступлю ў яго — і стану ім, ну а яно ўжо — мною. З усіх бакоў яно зіхціць, сабе ўжо стаў я цесны, — мяне сумела растварыць, цяпер я бесцялесны. Даруй, каханая, ды знай: мы жыць не перасталі.

І ты са мною побач ззяй, каб далі высю сталі.

Ізноў дажджы пахаджваюць у полі, ізноў дажджы, вясновыя дажджы... Сябе тваёй я давяраю волі — не падвядзі ж ужо, не падвядзі! «Дажджом рассеюся», — сказаць бы ў скрусе, ды што ў інішасказанні вось такім?! Я на тваю ўжо волю спадзяюся каханнем неспакойлівым сваім. Нябеснасцю зямнога раздарожжа ўзаемнасць так хачу аберагаць... Твая, мая... Ды ёсць моц волі Божай. А хто пасмее ёю пагарджаць?!

Каханая, даруй, што я такі: то зноў з бяды, то з роспачы-тугі, не так хаджу, не так ужо стаю, — я сам сябе цяпер не пазнаю. А неба зоркамі ўсё вечнасць мосціць, — мне гэта памагае, а ці помсціць? І шолах той жа паміж тых жа крон злятае да мяне, як і здавён. Лес той жа ўсё кіруецца кудысь, плыве ў рацэ ўсё гэтак жа і высь. Блік пырхае ўсё той жа каля ног, стаіць шатром у лузе той жа стог... Нічым я ўлонню тут не перашкодзіў — пабыў, пажыў, падумаў і памроў... А што набыць павінен, ды не змог, даруй мне калі-небудзь гэты доўг.

Зноў думаю: калі зямля плоць забярэ нейк раптам, не здраджвай мне ты і пасля

ні з ворагам, ні з сябрам. Запомні, як я даражыў суладнасцю спазнанай, і не кажы, што жыў ды быў з табою я звычайна. Раз мы не заўважалі дзён і ўсё-ткі іх тварылі, раз мы (іх плён ужо відзён) нат з вечнасцю мірылі... Не здраджвай на бяду ў адказ — я гэтага не варты, раз нават марны быт падчас не меў над намі ўлады. Жыццё — бязмежжа сэнсаў, з’яў... Не мучся ў скрухах даўкіх. Я раптам гэта не ўмаўчаў — на выпадак усякі...

Сам сабе скажу хвальбой, мажліва: хораша б у нас усё было, толькі б вось здароўя мне хапіла, толькі б вось тваё не падвяло. Мы б яшчэ асілілі такое, каб і там, дзе нам ужо не быць, не аб вечным думалі спакоі, а аб тым, што ўсё ж нас не забыць. Выжылі б у фарбах, рытмах, слове, — існа ў тым, чаму — не паміраць і пра што ў няўмолістай аснове хочацца так волі марам даць. Мы б сабою нат часы мірылі ці спрачацца мкнулі б іх сабой так, каб людзі намі гаварылі, нашы думкі думалі парой. Так, каб нашым ім святлом свяціла, нашай духаспеўнасцю вяло... Толькі б вось здароўя мне хапіла, толькі б вось тваё не падвяло.

Шчэ міг — захлынуся тым срэбрам, хутчэй бы свой позірк схаваць, — над намі дзіравае неба, а быццам бы зоркі гараць. Віноўна гляджу зноў у высі, хоць тайну віны не спасціг, — магчыма, былі ўсё ж калісьці, цяпер — толькі дзіркі ад іх. Апалі? Ці... Дзе яны ўсё-ткі?... У інышы зляцелі Сусвет?... Стаю, бы падлічваю зоркі, іх назвы шапчу неўпрыкмет. ...Каханая, мы ўжо і самі па зорках лятаем у сне. Дзіравае неба над намі... Ці гэта здаецца так мне?

Пакуль знайду патрэбныя радкі, багата слоў перабяру губамі. Гадамі не становяцца вякі — адно гады становяцца вякамі. Чамусьці я нярэзка блытаў іх: рабіў век годам, год жа — векам цэлым, бясконцым станавіўся нават міг на чорным свеце, што здаваўся белым. І зараз удыхаю сіняву і веру, веру, Госпадзі, дыханнем, што нават гэта ранне пражыву за непражытыя ўсе потым ранні. Ды большага цяпер ужо хачу, хачу пра гэта лепей прамаўчу, пакіну нат і думкі пад сакрэтам. Пакуль знайду патрэбныя радкі...

Пераклад з рускай Соф’і ШАХ

Алена БАГАМОЛАВА

Такая асалода! Якое ичасце — Радзімай, сябрамі, паэзіяй і навукай Прычасце!

Адкрываецца Душа — Богу, Зямля — Млечнаму Шляху, Святло — Дню, Цемра — Ночы, Пачатак — Бяскончасці... Дзверы — Вандроўніку і Каханаму...

Усю ноч На карнізе маім дождж Выбівае стэп Босымі і халоднымі ноткамі. А пад раніцу восень Жоўта-шэраю коткаю Пасылае лісты сонцу. Усю ноч На карнізе маім дождж...

Восень. Вузкія вуліцы Віцебска. Вясёлыя вераб’і

Купаюцца ў жоўтай ад лісцяў Лужыне... Гарэзліва-спуджана Вытырхнулі з яе Вераб’і. Восень у Віцебску...

Ператвары Сваю меладрому У мілую драму... Збірай рэчы, Запlechнік — За плечы! Чакае Віцебск! Чакае Малая радзіма — І ты там, у цэлым Сусвеце А-ДЗІ-НЫ... Незваротнае Шчасце юнацтва, Не змагу зноў З табою спаткацца...

Тут имат колераў! Тут часу мала... Нават каты віцебскія Размаляваныя Шагалам...

Маэстра, фарбу кахання Вынайсіці можна толькі На радзіме — Малой ці вялікай... Як яе ні назаві — Віцебск малюе Фарбай кахання, Віцебск малюе Фарбай любові.

Жоўты антон, Наліўны, сакаўны, На галінцы бязлістай вісіць. Сонца ў шэрым Восеньскім садзе, — Жоўты антон.

«І ў нашых сэрцах, і ў нашых душах...»

Віктар ШНІП

Роднае слова

Заўсёды на Пачатку было, ёсць і будзе Слова. І яно заўсёды роднае, як маці, якая адна. Як зямля, на якой ты нарадзіўся, адна. Як дзень, калі ты нарадзіўся, адзін. Як Радзіма, дзе ты нарадзіўся, адна. І твая душа трымаецца за роднае Слова, а роднае Слова трымаецца за тваю душу, бо так было, ёсць і будзе. І ў кожным з нас

жыве роднае Слова, якому сотні гадоў і цэлая вечнасць, у якой ёсць мы і наша роднае Слова, што жыло і жыве ў летапісах і ў Статутах, у песнях і ў казках, у шуме спелага жыта і ў цішыні курганоў, і ўва ўсім, да чаго дакраналіся нашы продкі на роднай зямлі, несучы праз стагоддзі роднае Слова як Божы дарунак, як чудатворны крыж, без якога не было б шляху у Заўтрашні Дзень. І ты маееш роднае Слова, і маееш Радзіму. І ты любіш роднае Слова, і роднае Слова любіць цябе, як маці, у якой было, ёсць і будзе Слова, у якога заўсёды ёсць мы і наша Беларусь.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Родная мова

Калі яшчэ з сівых часоў Жывуць быліны і паданні, Калі з дзіцячых светлых сноў Прыходзяць мроі на світанні, Калі мы будзем помніць тых, Хто ў бітвах за свой край забіты, Калі вясновыя сады Выносяць птушак на арбіты, Калі ласіныя сляды Як вязь Скарынавых прадмоў, Што неслі людзям радасць слоў Як ратаванне ад бяды. Калі яно нас за сабой Зноў кліча праўдай набалелай... То не загінуць мове той, Што з вуснаў трапяткіх зляцела.

Дар’я ЛЁСАВА

Няма да каго прытуліцца, Забыць, збярانیцца?... А гэта ж — жыцця аснова! Хапаюся за сваю мову.

Матчыная, ласкавая! Абдымі шаўковымі травамі, Рамонкамі сонца бялявымі. Абдымі мяне васілёчкамі, Блакітненькімі званочкамі. Раскінуць дай рукі на лузе Дачушкаю Беларусі!

Змітрок МАРОЗАЎ

Малітоўнай матулінай мовай

Немач думкі. Расхрыстанасць слова... Я спакою ў нябёс не пращу. Малітоўнай матулінай мовай Ачышчаю ад цівілі душу.

Пакланюся раллі вечаровай, «Дзякуй» — моўлю спатнелаю дню... Малітоўнай матулінай мовай Я наішчадкаў ад зла бараню,

Ад брыды, што да пены ружовай Род аплёўвае, веру маю... Малітоўнай матулінай мовай Я хрышчоны... На тым і стаю!

Вольга РАЦЭВІЧ

— Не бойся, да магазіна дойдзем, а там я табе пакажу, дзе яго хата, — паабяцала кабета. Яна перакінула сумку з адной рукі ў другую і ўсміхнулася.

— Цяжкая, давайце памагу, — прапанавала я.

— Не трэба, маладая яшчэ, надарвешся. Накупляла на базары прысмакаў розных, у нашым магазіне такіх няма. Дзеці на выхадныя прыедуць, унука прывязуць ды пакінуць на лета. Славiк мой. Школьнік ужо. Трэба ж нечым яго частаваць.

Аўтобус паехаў далей, на Караблі, а мы ўдзвюх выйшлі на паваротцы. Адсюль да Пугачоў цяпер толькі пешшу крыху больш за кіламетр праз лес. Надвор'е цудоўнае: лета, цёпла, птушкі спяваюць, жамяра зыкае, ідзі дыі атрымлівай асалоду. Балазе кампанія ёсць — адной было б боязна.

Дар'я ЛЁСАВА

Крыжык

Апавяданне

Гэтую гісторыю паведала мне былая аднакласніца, цяпер супрацоўніца «хуткай дапамогі» ў сталіцы.

— Уяўляеш, Даша, ты да такога век не дадумаешся ў сваіх апавяданнях. Ад таго, што падкідвае часам жыццё, доўга не можаш апамятацца. Не магу забыць гэтага візіту на «хуткай» да адной сям'і. Адразу ж, як толькі ступілі ў пакой да дзяўчыны, зразумелі: памірае. Кіслародная падушка ўжо не дапамагала. А мама дзяўчыны крычала:

— Я столькі грошай усадзіла ў гэтыя падушчкі, а яны — ніякай дапамогі.

Мы ўжо не слухалі. Хутка паклалі на насілки дзяўчыну і — да дзвярэй. Ды тут кінулася да дачкі мама:

— Ой, я забыла. На ёй жа крыжык срэбны, чыстае срэбра! Дайце зняць каштоўнасць!

І пачала дзіраць з шыі крыжык. Ды той не паддаваўся яе ўчэпістым пальцам. Не паддаваўся, бо за яго з апошніх сіл змагалася дачка. Дзвюма рукамі яна абараняла свой крыжык ад маці.

Ад нечаканасці мы анямелі. Такое-е ўбачыць! Ледзвэ не ўпусцілі насілки. Першым ачомаўся старэйшы з нас, дзядзька Сцяпан. Ён працверазіў усіх:

Аднак думкі блытаюцца, рояцца ды гудзяць у галаве, на душы неспакойна, а сэрца трапечацца, вось-вось выскачыць. «Як жа страшна! Прыйсці ў чужы дом ды расказаць пра свае дзівацтвы старонняму чалавеку. Як зрэагуе? Раптам прагоніць? Калі дома яшчэ. Кажуць, сабака ў яго вялікі, а сабак я моцна баюся, хоць ніколі і не кусалі».

— Ён прыехаўшы, табе пашанцавала. Раніцай бачыла, як на аўтобус ішла, траву касіў на двары, — перарвала мае думкі кабета. — Павіталіся. Ён у горадзе жыве, сям'я ў яго, праца, кватэра. Даўно з'ехаў, яшчэ падлеткам, а сюды летам наведваецца: двор абкосіць, агароджу падладзіць, калодзеж пачысціць. Не ты першая да яго едзеш, мінулым летам таксама прыходзілі, два хлопцы з Дубравы — ён усім рады. Мы, ведаеш, як яго клічам? Пераможац.

— Ваяваў?

— Не, — усміхнулася жанчына. — Думаеш, калі паэт ды вядомы, дык абавязкова стары? Проста мудрэц ды філосаф.

— А каго ж тады перамог?

— Сваю ляноту, — смеецца. — Ён з нашых Пугачоў адзін такі, хто вядомым на ўсю краіну зрабіўся. Таму паважаем ды ганарымся. Віктарам зваць. А ў цябе што за клопат?

— Мама, вы што? Здурнелі? Каштоўнасцю для вас павінна быць дачка, а не яе ланцужок на шыі.

Яна ж, маці, нікога не чула:

— Аддайце каштоўнасць! Нашто, каб у зямлю срэбра пайшло!

— Якая зямля?! — паспрабавалі зноў спыніць здурнелую маці.

Нам не хацелася, каб гэта чула цяжкахворая дзяўчына.

— Мы за жыццё яе змагаемся, а вы за што?

Дзяўчына была глыбока веруючай. І апошняя надзея на жыццё, на паратунак быў гэты крыжык. І ўсё ж матчыны рукі аказаліся мацнейшымі. Усе былі ў шоку, калі задаволеная маці схавала крыжык у сваю сумачку. Па шчоках дачкі цяклі слёзы. Слёзы гэтыя не высохалі яшчэ доўга, нават тады, калі яна зусім перастала дыхаць.

Верасовая песня

Навела

...Стаю на ўзлессі, у верасова-фіялкавай цішы, і плачу, плачу наўзрыд.

— Гэта няпраўда. Ён не мог памерці! Не мог, ніяк не мог! Я ж без яго жыць не магу! Мне б толькі бачыць яго! Толькі б бачыць! А тут з усіх бакоў трубяць ужо: памёр!

Валюся ў кветкі і абмываюся слязамі. Ногі не могуць ісці, рукі не слухаюць. Рыданне. Я ж прыехала сюды дзеля цябе, каб быць бліжэй да цябе, каб хоць зрэдку сустракацца. Ці адчуў ты, як я цябе кахала? Мусіць, так. Бо прыехаў аднойчы туды, дзе працавала, і доўга, сумна глядзеў. Той вузкі цёмнаваты калідор, дзе яны сустрэліся, стаіць у яе памяці. Слоў не трэба там, дзе гавораць вочы, дзе разгублена ўздрыгваюць вусны. Яны не заўважылі, што ў гэты час па калідоры ішла супрацоўніца Люда... Як яна шэптам казалася ёй пасля:

— Ты яго кахаш! Во чаму ты да нас прыджгала. Ой, Валечка-Валя!

«Ой, Валечка-Валя!»

Яна ўсё, здаецца, забыла са свайго жыцця, а гэта не. І, ледзь ачомаўшыся ад міжвольнага ўспаміну, ад цяжкага ўдару,

— Сны замучылі. Сняцца мне словы, розныя, шмат. Яны павольна плывуць перад вачыма, а пасля самі ў радкі складваюцца. Я іх выразна бачу і ўва сне прамаўляю. Як прачынаюся — усё памятаю. У мяне даўно гэта. Я адразу спалохалася, маці расказала, яна жакнула: дзіця звар'яцела. Тады звярнулася да настаўніцы, тая параіла запісваць словы і радкі, што сняцца. Месяц я так рабіла, адзін пад адным радкі запісвала, пасля настаўніцы паказала. Яна ўразілася: гэта вершы! Увесь сшытак спісала. Але настаўніца патлумачыла: можа так стацца, што словы не мае і думкі не мае. Я чытаць надта люблю, усю школьную бібліятэку перабрала. Відаць, у галаве ўсё перамяшалася ды цяпер гудзе-мучыць. Параіла мне ў Пугачы з'ездзіць да Паэта. Ён сам піша, шмат чытае, даўно рэдактарам працуе, праз яго вочы ўга колькі пісьменнікаў прайшло! Той ужо дакладна разбярэцца: мае ці класікаў. А сама я з суседняга Залесся.

— У якім класе вучышся?

— У адзінаццатым. У педагагічны паступаць буду.

— То правільна, што сабралася. Схадзі, дзетачка, схадзі. Глядзіш, і на душы палягчэе. А Славiк мой, унук, не вельмі стараецца. У горадзе жыве. Ані чытаць, ані пісаць не хоча. Быў у мяне

мінулым летам. Давай, кажу, табліцу множання вучыць. Заахвочваю: за слупок — пяць рублёў плачу. Дык ён слухай, слупок на лічбу «два» вывучыў і ўсё, падручнік кінуў, ніяк больш не ўгаварыла. Кажы, хопіць мне і пяці рублёў. Хоць ты ўкусі яго! І біць жа не хочацца — болей не паедзе. А дачка мая прадаўцом працуе...

«А раптам і праўда, што сніцца — чужое? Бо словы не заўсёды мае, часта ідуць новыя, невядомыя. Зірну раніцай у слоўнік — ёсць такое. Дзіўлюся. Як патлумачыць? Аднак радасна мне ў сне, цікава, лёгка і зразумела, спакойна. Вымучылася спрэс...»

— ...Ну вось і прыйшлі. Мне прама, а ты паварочвай. Ідзі ды адлічвай: сёмая хата справа будзе, пеўнік разны на даху сядзіць, двор вялікі, калодзеж пасярэдзіне. Знойдзеш. Пспехаў табе.

І вось я ўжо перад брамай. Адчыняю яе і бачу: каля хаты стаіць ён, той самы Паэт-Пераможац, ды ўсміхаецца — запрашае, значыць, не здзівіўся. А вочы добрыя — і страх мой адразу знік. Побач з ім — сабака, вушы прыціснуў, не бяжыць да мяне і не брэша — слухаецца. Я рашуча ступіла на падворак, дзе роўнымі радамі ляжала свежаскошаная духмяная трава, і ўмомант адчула: усё будзе добра!..

ўзняла голаў, каб паглядзець, што робіцца вакол. Беластволыя бярозы ўжо з залатым лісцейкам задуменна ўзіраліся ў яе. І зусім блізка, але на бяспечнай адлегласці, насупраць яе верасовага прытулку стаяў велічны прыгажун, асілак, рагач-лось. Ён нібы прыслухоўваўся да яе плачу, нібыта спачуваў ёй, шкадаваў яе! Замілаванне доўжылася да самага захаду сонца. Датуль, пакуль лось, развітваючыся з ёю, не тряснуў дужай галавой. І яна ўбачыла, што рогі ўпалі на зямлю. Матлянун ў яшчэ раз ужо бязрогай галавой, нібыта кажучы ёй «трымайся», пакінуўшы на ўспамін аб сабе падарунак, і тут жа сігануў у лясны гушчар, устрывожыўшы лес працяжным жаллівым трубным гукам.

Як заварожаная яна ішла ўжо туды, дзе толькі што стаяў цар гэтых лясоў. Узняла вялізную лапату з разгалінаванымі рожкамі. Так, рог нагадваў вялізную блішчастую, быццам адпаліраваную, лапату з развілкамі жыццёвых паваротаў лёсу. Адзін рог, а які цяжкі! Другога яна нідзе не ўледзела. Няўжо лось скінуў раней адзін рог, а затым, каля яе ўжо, — другі? Выходзіць, сапраўды ёй у падарунак. І, скідаючы, сігаючы

ў гушчар, быццам заплакаў. Такі працяглы стогн-рык вырваўся з яго грудзей, што доўга-доўга не заціхала рэха. Лес нібы скалануўся ад жалю. Нібы заплакалі бярозы, пасыпаўшы з сябе залатое лісцейка, здавалася, на яе сэрца. І раптам яна зразумела ўсё! Лось таксама застаўся адзінокім! Ён страціў назаўсёды сваю верную сяброўку! І яму, як і ёй, было вельмі горка, вельмі цяжка. І не было каму выплакацца.

Валя прыціснула рог да грудзей, пагладзіла рукамі, нібыта саму галоўку лася, і ціха, задуменна пайшла да свайго селішча. Рог патанаў у фіялкавай пазалочы верасу. Яна не магла пакінуць барвоце букет мілай красы. Але, прайшоўшы некалькі метраў, раптам рэзка павярнула назад! Як што стрэльніла ў самае сэрца! Быццам заварожаная, у чароўным одуме, падышла да былой стаянкі прыгажун асілка, паклала кветкі. Сонейка апускаючыся за лес, нібыта ўсміхнулася ёй, цёпла кранулася яе рук. І вялікі жал, што вырваўся з грудзей адзінокага лася, разліўся па ўсім яе целе як свой, блізкі ёй, шчымлівы.

— У-у-у-у, — гулі бярозы, сосны. І паклі сівыя верасы, яны ўжо былі такімі.

Фота Кастуся Дробова.

Знікала рыса між былым і новым

Часам, каб упэўніцца, чым адметны паэт, дастаткова аднаго яго верша. Неабавязкова, каб ён быў найлепшы ці, ва ўсякім разе, адным з найлепшых. Дастаткова, каб гучала тое, што дазваляе сцвярджаць аб адметнасці аўтара, яго яркай мастакоўскай індывідуальнасці, а значыць, і вылучэнні сярод іншых творцаў. Ёсць падобны твор і ў Таісы Бондар. З'явіўся ён у 1980 годзе, калі толькі ўваходзіла ў літаратуру. Ды пра яго крыху пазней.

Хоць першая публікацыя адбылася дзесяццю гадамі раней і ўжо выйшлі кнігі «Захапленне» (1974), «Акно ў восень» (1977) і «І голас набыла душа» (1980), яе паэтычная душа толькі набывала свой голас. Выхад першага зборніка затрымаўся, што было звязана з жыццёвымі абставінамі. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў родным ёй гарадскім пасёлку Рудзенску, а ў 1967 годзе — факкультэта англійскай мовы Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў настаўнічала ў малдаўскім горадзе Фалешты, выкладала гісторыю мастацтва ў школе, працавала мастаком. Пазней напісала шэраг даследчыцкіх работ пра беларускіх мастакоў, што публікаваліся ў часопісе «Беларусь», а таксама ва ўсесаюзным «Дружба народов».

Для напісання вершаў на роднай мове спрыяльныя часы насталі пасля вяртання ў 1977 годзе ў Беларусь. Аднак не ўсё адбывалася проста. Без прাপіскі ў Мінску цяжка было знайсці работу. Праз год насустрач ёй пайшоў галоўны рэдактар «ЛіМа» Аляксандр Асіпенка. Якраз звольніўся загадчык аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі. Быў на той час у газеце і такі Узначальнік яго знайшлося нямаля ахвотных. Аляксандр Харытонавіч нарэшце выбраў дзве кандыдатуры.

Без пахвальбы скажу: ставіўся да мяне добра. Зайшоў у кабінет, называе іх. Кажу, што, калі быў на практыцы ў «Чырвонай змене», загадчык аддзела літаратуры і мастацтва Валянцін Лукша пра адну з іх выказаўся не надта станоўча.

— Мала што скажа гэты твой Лукша, — прамовіў ён. — Але як наконт Таісы Бондар?

— Бярыце, — кажу.

Не памятаю ўжо, калі з ёю пазнаёміўся. Гадзіны праз дзве заходзіць ужо яна, усміхаючыся, гаворыць:

— Дзякуй табе, Аляксандр.

— За што? — машынальна запытаўся.

— Яшчэ і пытаешся, — працягвае ўсміхацца. — Аляксандр Харытонавіч сказаў, што гэта ты параіў узяць мяне.

У «ЛіМе» яна працавала тры гады, а ў 1981-м перайшла ў часопіс «Беларусь»: загадчык аддзела культуры, адказны сакратар, намеснік галоўнага рэдактара. У 1996 годзе ўзначаліла часопіс «Всёмирная літаратура», а з 2002 да 2005-га была дырэктарам Рэдакцыйна-выдавецкай установы «Літаратура і Мастацтва». Асабліва ў час працы ў «Всёмирной літаратуры» праявілася яе апантанасць у добрых пачыненнях. Пачалася ж яна, бадай, з уласнай паэтычнай дзейнасці. З захопленасці паэзіяй і з самаахвярнага служэння ёй. Верш, пра які я напаміну ў пачатку, акурат пра гэта:

Я не пішу... Я гавару,
Каб словамі не захлынуцца,
Каб хоць адным з іх дакрануцца
Да песенных балючых струн,
якія ладзіў дзень
Для смутку і для веселасці, —
Яны маўчаць. Бы песня помсціць
Тым, што не можа памагчы
Падняцца над сабой,
шчаслівай,

Наб бегам думкі нецярыплівай,
Трывогу — не перамагаць.
Я не пішу! Я гавару,
Я нечэ хачу, як маці пела,
Рыфмуючы з жыццём няўмела
Рук спрацаваных кожны рух.

«Я пець хачу...» — прагавітае жаданне не проста нешта сказаць, а абавязкова як мага паўней выказацца. Каб тое, што ў цябе на душы, на сэрцы, стала б і іншым гэтакім жа блізкім і зразумелым. Пісаць жа ёй было пра што, пачынаючы з уласнага маленства. Памёр бацька, якога звялі ў магілу раны. Маці адна мусіла ставіць дзяцей на ногі. Мела права сцвярджаць: «Год нараджэння. Год перамогі...», а гэта адзін з яе вершаў, у якім ёсць і такія радкі: «На прыску, ў дзежках, падыходзіць цеста // Галодных сноў, пасляваенных сноў».

Фота Кастуся Дробава.

На сустрэчы з землякамі, 2005 г.

Яшчэ раз прыгадайма: «Я не пішу. Я гавару...» Гаварыць жа яна хацела так, каб па-сапраўднаму зразумелі. Дасягнуць гэтага, вядома, можна пры той умоў, калі ўдасца закрануць чуйныя струны чытацкай душы. Найперш, канешне, жаночай. Аднак і мужчынскай. Тацыяна Шамякіна дакладна прыкмеціла, што Таіса Бондар — «пісьменніца з рэзка выяўленым мужчынскім інтэлектам, але са здзіўляючай жаночай інтуіцыяй». Праўда, гэта было сказана ў дачыненні да яе прозы, а калі канкрэтна — рамана «Ахвяры», ды сутнасць, калі мець на ўвазе і паэзію, не мяняецца.

Лірычная гераіня яе — наша сучасніца, часта непрыкаяная ў сучасным жорсткім і непрадказальным свеце. Не ў апошнюю чаргу і ад таго, што ёй цяжка напаткаць сапраўднае каханне. Назва адной з кніг Таісы Бондар — не проста невыпадковая, а шмат у чым і сімпаматычная — «Адна» (1989). Па свайму характэрны і назвы іншых паэтычных зборнікаў: «Спадчыны боль» (1987), «Хачу назваць цябе каханым» (1991), «Час душы, мой час вячэрні...» (1995).

Калі асабліва не ўдавацца ў змест твораў, пункцірна яго можна пазначыць так: жанчына і грамадства, жанчына і час, жанчына і... А вось сваю палавіну — надзейную, вартую ўвагі, захаплення, усёпаглынальнай любові — яна якраз і не знаходзіць, хоць і настойліва шукае, не баючыся шчыра прызнацца: «Я слабая! Я жанчына і хачу любіць! Хачу, каб мяне любілі!». Падобнае прызнанне, праўда, прагучала ў прайзачным «Дзённіку жанчыны». Ды не будзем забываць, што проза Таісы Бондар, па сутнасці, — працяг яе паэзіі, адзін з агожылкаў таго ж інтэлектуальнага дрэва, што настойліва, безупынку ўзрошчвала-ся ёю, жывілася сокамі яе таленту.

Бабіла Таісу Бондар і гістарычная праблематыка, як у кнізе «Рагнеда» — своеасаблівым суаўтарстве з мастаком Уладзімірам Тоўсцікам. У кнігу ўвайшла аднайменная паэма і некалькі, паводле аўтарскага вызначэння, гістарычных песень. Аб даўніх падзеях распавядае наша сучасніца, беларуская жанчына з актыўнай, дзейснай жыццёвай пазіцыяй, улюбёная ў сваю зямлю, у сваю Бацькаўшчыну. У паэме «Рагнеда» паэтэса заяўляе тое галоўнае, пра што гаворка пойдзе і далей, калі набліжэнне да Беларусі пачне адчувацца ўсё выразней і выразней, а праз сістэму вобразна-выяўленчых сродкаў ва ўсёй велічнасці і складанасці, а часам і супярэчнасці паўстане тое, што ні ў якім разе нельга забываць, таму што яно з'яўляецца часткай гісторыі. Нашай беларускай гісторыі.

Ловы ўдачы... Яна не міне
Тых, хто гоніць — загоніць аленя!
Я ўжо чую яго набліжэнне
Праз гады — праз вякі — да мяне...
Ад пагоні ўцякаю
Я, жанчына, — праз пушчу, вякамі.
Гон не скончаны. Доўжыцца гон.

Праблема гэтай жаночай непрыкаянасці вырашаецца ў тых творах, у якіх лірычная гераіня шукае шлях да Бога. Аднак для Таісы Бондар, у адрозненне ад тых, для каго падобная тэматыка толькі даніна модзе, гэтыя памкненні былі душэўнай патрэбай і духоўнай неабходнасцю самавыявіцца. Не толькі ў часе, але і ў Сусвеце не баючыся прызнаць уласную слабасць, будучы ўпэўненай, што там будзе іншае існаванне, пазначанае Богам і самім Бязмежжам.

Нялюба з рамана «Мечаная» ўвогуле адначасова існуе як бы ў двух часовых вымярэннях. Іншы раз нават няпроста высветліць, дзе яна сама, а дзе яе маці, якая ўжо ў іншым свеце, што па-за нашай свядомасцю. І ў гэтым нічога дзіўнага, бо Нялюба з тых людзей, якія носяць на сабе асабліва вызначальныя радзімыя знакі. Пра такіх жа ў народзе кажуць, што яны — мечаныя. Пэўнае як бы раздвойванне асобы жанчыны бачыцца і ў апавесці «Паветраны замак». Таленавітая мастачка Міхаліна таксама прысутнічае быццам у дзвюх іпастасях, прытым гэтыя «дзве» Міхаліны далёка не заўсёды прыходзяць між сабой да згоды, а прычына правільней нават вытокі — тая ж адчуванасць жанчыны ў сучасным грамадстве. Уяўленне аб Бондар-празаіку не будзе поўным, калі не згадаць яе рамана «Спакуса», апавесці «Імем Айца і Сына».

...Зімовай парой з'явілася Таіса Бондар на свет. Магчыма, таму так і любіла зіму. Ва ўсякім разе ў гэтым пераконваюць тыя яе вершы, у якіх ажываюць блізкія сэрцу вобразы. малюнкi, паўстае такая настраёвасць, што чытаеш напісанае, а адчуванне, быццам гэта нарадзілася і ў тваёй свядомасці, хоць і не валодаеш паэтычным талентам. Неяк спакваля, непрыкметна пачынае вылілася ў надзіва пранікнёныя, шчырыя і такія цудоўныя радкі, што іх хочацца паўтараць і паўтараць, здзяйсняючы сваю мару аб па-сапраўднаму прыгожым і зямным, на што з-за імклівай хуткасці будняў часта не стае часу:

Зіма. Ну, вось яна й прыйшла!
Мільгаюць белыя афішы —
Усюды, дзе ёсць сколак шкла,
Усюды, дзе намерзла ціша.

Усё пазначана раней:
І гэта ноч, і гэта снежнасць.
Зіма. Вызвоньвае ўва мне
Падараная ёй бязмежнасць.

І, зразумела, любіла паэзію, але не толькі ў яе традыцыйным выяўленні, пішучы вершы, паэмы. Любіла і паэзію як жыццёвую сутнасць. Туую паўсядзённую рэальнасць, якую, калі ў цябе вока пільнае, а душа чуйная, талент вялікі, абавязкова заўважыш. Нават тады, калі скрушна і балюча сэрцу, а розум напаўняе смутак расчараванасці і часовай няпэўнасці. І зразумееш: ніколі бяды, гора, зло, людская няўдзячнасць не перамогуць радасць, шчасце, дабро, людскую шчырасць, калі цябе не пакіне вера ў лепшае.

З такой верай і ўпэўненасцю і жыла, працавала паэтэса, прайзак, крытык, публіцыст, мастацтвазнаўца, а да ўсяго і перакладчыца. У вечнасць яна таксама пайшла зімой. Можна сказаць, што ў самым росквіце жыццёвых і творчых сіл, бо хіба гэта шмат пражытых гадоў, якія абмяжоўваюцца пражежжам: 20 лютага 1945 года — 19 снежня 2005-га. Адно супярэчнае, што зроблена шмат.

Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

Менеск... Асілак? Чарадзеі? Млынары?
Кім ён даводзіўся зямлі вялікай?
Кім мне даводзіцца? Навошта клікаў,
Падаўшы кліч, як падаюць ліхтар?

У гістарычнай праблематыцы не замыкалася толькі на канкрэтных лёсах, а і давала глыбокае асэнсаванне даўніх падзей у іх трыадзінстве: мінулае — сучаснае — будучыня. Нярэдка ў гэтай повязі на першы план зноў жа выступала жанчына, як, прынамсі, у паэме «Гон», у якой даўняе — своеасаблівы экран памяці, які высвечвае тое, што незалежна ад часу не губляе актуальнасці, а ў дадзеным выпадку — гэта безабароннасць жанчыны:

Аўтарытэтны беларусіст Паўночнай Пальміры

Калі хто пачынае сур'ёзна займацца вывучэннем беларускай гісторыі, мастацтва, фальклору ці літаратуры, абавязкова трапляе ў сховішчы паўночнай сталіцы нашай былой агульнай Радзімы. Тры стагоддзі тут збіраліся скарбы ведаў з усіх канцоў вялікай імперыі. Нягледзячы на час, пажары, паводкі і жудасную блакаду, шмат што ўдалося захаваць, і цяпер кожны даследчык з Беларусі можа наведаць гістарычныя архівы, бібліятэкі і музеі Санкт-Пецярбурга, на ўласныя вочы ўбачыць шматлікія артэфакты сваёй краіны, народа, а нешта і патрымаць, падрабязна вывучыць ды прааналізаваць. Не заўсёды мы разумеем, што магчымасць гэтую маем дзякуючы ў тым ліку сціплым, не ўсім вядомым супрацоўнікам скарбасховішчаў, якія прысвячаюць сваёй справе ўсё жыццё.

Расійская нацыянальная бібліятэка ў гэтым шэрагу святыняў праўды адна з першых, а галоўным жрацом яе вялікасці беларусістыкі тут, без сумнення, з'яўляецца Мікалай Віктаравіч Нікалаеў, якога землякі за вочы называюць Міколам Піцёрскім. Менавіта да яго пасылаюць удумлівага чытача, які працуе над той ці іншай загадкай, звязанай з Белай Руссю, бібліёграфы ўсіх аддзелаў публічкі. Калі пашанцуе, непрацяглая кансультацыя з ім дазволіць знайсці амаль гатовы адказ або новы напрамак даследавання і ў любым выпадку зберагчы тыдні і месяцы пошукавай працы ў кнігасховішчах ды архівах, а таксама ўзбагаціцца новымі нечаканымі ведамі. Гутарку Мікалай Віктаравіч заўсёды вядзе падрабозна, грунтоўна, даведваецца аб зацікаўленых суразмоўцы, вопыце працы, тэматыцы іншых даследаванняў. У залежнасці ад абставін раіць, з чаго пачаць, куды пайсці і да каго звярнуцца.

Але, нягледзячы на даступнасць сустрэчы з мэтрам, не варта думаць, што гэта проста нейкая дзяржаўная паслуга ці выкананне службовага абавязку. Гэта інтэлектуальнае ўзаемадзеянне, нават у нейкім сэнсе сутворчасца, а можа, і сумеснае свяшчэнназдзейства, калі жрэц запальвае свечку ў цемры невядомага, дапамагае вандроўніку ўбачыць шлях і вядзе яго за руку першыя некалькі крокаў да жаданай мэты. А таму звяртацца да яго трэба з павагай, і гора таму беларусу, які, прыехаўшы да Міколы Піцёрскага, не зможа размаўляць з ім па-беларуску!

Нарадзіўся Мікалай Віктаравіч на Шчучыншчыне ў сям'і рускага вайскоўца. Ад матулінай ласкі ды ад бабулінай казкі ўспрыняў ён салодкую, мілагучную мову сваіх продкаў. Настаўніца ў школе таксама трапілася яму вельмі добрая — дасведчаная, настойлівая ды лагодная. Але ж хлопец скардзіўся на яе, маўляў, гаворыць па-беларуску толькі на занятках.

А вось на летніх канікулах хлопчыку аднойчы вельмі пашчасціла: у старажытны Навагрудак штогод летам накіроўвалася археалагічная экспедыцыя, а арганізоўвала яе знакаміты ленынградскі гісторык Фрыда Давыдаўна Гурэвіч. Працавітая моладзь была ёй патрэбна, таму і змог Мікола паўдзельнічаць у сапраўдных раскопках. Можа, менавіта гэтая падзея і вызначыла яго далейшы шлях, абудзіўшы цікавасць да гісторыі Айчыны. Вопыт палявой працы ды шматлікія археалагічныя знаходкі яшчэ ў дзяцінстве дазволілі яму ўбачыць гісторыю не папяровую, а матэрыяльную, чаго пазбаўлена пераважная большасць кабінетных навукоўцаў. Але вабілі яго і кнігі, лічыў іх велізарным скарбам. Невыпадкова аддаў аднакашніку за «Гісторыю беларускай (крыўскай) кнігі» Вацлава Ластоўскага самае дарагое, што меў, — калекцыю паштовых марак.

Вучыўся старанна, таму здолеў паступіць на гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а ў тыя часы было гэта зусім нялёгка. Ужо ў студэнцкія гады з'явіліся і першыя яго навуковыя публікацыі па матэрыялах навагрудскіх раскопак, у якіх працягваў удзельнічаць. Шкадаваў толькі, што знойдзеныя артэфакты траплялі ў лепшым выпадку ў запаснікі Эрмітажа, а то і наогул губляліся недзе ў скрынках экспедыцыйных справаздач і знікалі, магчыма, назаўсёды. Падчас вучобы лёс звёў яго са многімі вядомымі прадстаўнікамі беларускай культуры, ды і сам ён сёння з'яўляецца часткай мазаікі культурнага поля сучаснай Беларусі.

Атрымаўшы вышэйшую адукацыю, працаваў у выскавай шkolцы ў Пастаўскім раёне вельмі падбабілася вучням. Аднойчы яны нават прынеслі свайму настаўніку ў падарунак сапраўдную каменную сякеру, што знайшлі ў агародзе. Аднак цікавасць да гістарычнай спадчыны старажытнай Навагрудскай зямлі пры- вяла... у Ленінград — у Інстытут археалогіі да Фрыды

Давыдаўны, бо хацеў стаць прафесійным археолагам. Але ж накіраваны яму быў іншы лёс: у штаце інстытута вакансій не знайшлося, таму маладога вучонага накіравалі ў Публічную бібліятэку. Спачатку гэтая праца ўспрымалася як часовая, карцела дабрацца да палявых даследаванняў родных зямель. Аднак праз нейкі час нечакана прыйшло ўсведамленне, што яму вельмі пашанцавала: вакол былі незлічоныя беларускія скарбы, якія збіраліся на працягу некалькіх стагоддзяў і схаваны ў кніжных шафах. Яны толькі і чакалі таго, хто будзе іх вывучаць. У фондах бібліятэкі захоўваліся і Полацкае Евангелле, і Біблія Францыска Скарыны, і безліч іншых старажытных беларускіх кніг, часопісаў, газет, карт ды дакументаў. Да таго ж тут яму яшчэ і зарплату плацілі. Усе іншыя беларусісты могуць толькі марыць аб такой працы! З таго часу бібліятэка стала яго домам.

Але ж у хуткім часе прызвалі ў армію. Малады афіцэр Нікалаеў два гады камандаваў артылерыйскім узводам. Адслужыўшы, Мікалай Віктаравіч вярнуўся да кніжных паліц. Працаваў нястомна, і, па законах дыялектыкі, шматгадовае вывучэнне беларускіх рукапісаў прывяло да абароны кандыдацкай дысертацыі, па матэрыялах якой была выдадзена грунтоўная манаграфія «Палата кнігапісная». Праца ж са старадрукамі вылілася ў другую дысертацыю, ужо доктарскую, якая таксама не толькі лягла на паліцу ў Хімках, але і стала асновай двухтомніка «Гісторыя беларускай кнігі».

Істотна Мікалай Віктаравіч узбагаціў беларусістыку і тым, што дапамог надрукаваць факсімільныя выданні шэрагу рэдкіх кніг. Дзякуючы яму з'явіўся таксама «Каталог беларускіх выданняў кірыліцкага шрыфта XXVI—XVIII веков» у трох тамах.

Зразумела, даследуючы вялікую беларускую кніжную спадчыну ў цэлым, немагчыма не звяртаць увагу

на асобныя цікавосткі ды прыемныя дробязі. Мікалай Нікалаеў умее ўбачыць вялікае ў малым і знайсці тое, што прыносіць вялікую карысць і краязнаўцам той ці іншай мясцовасці, і рэлігійным дзеячам, ды і ўсёй беларускай культуры. Сярод раскрытых ім гістарычных загадак трэба згадаць адшуканыя выявы страчаных ікон Навагрудскай Божай Маці (першай і другой) і іх вяртанне вернікам, выяўленыя штрыхі да біяграфій беларускіх гістарычных дзеячаў, знаходкі не апісаных раней старадрукаў — і гэта далёка не ўсё.

Адметна, што, увайшоўшы ў пецярбургскую навуковую школу, засвоіўшы яе грунтоўныя веды і метадалогію, добра папрацаваўшы на яе развіццё, Мікалай Віктаравіч здолеў не растварыцца ў ёй, захаваць свой беларускі менталітэт і не страціць сувязі з Радзімай. Відаць, гэтаму спрыяла тое, што ён сам амаль з першых дзён у Ленінградзе прыцягнуў увагу да сваёй асобы мясцовых беларусаў. Паступова ўцягнуты ў іх арбіту, глыбока ўвабраўшы даўнія традыцыі Яўхіма Карскага, Браніслава Эпімаха-Шыпілы ды Янкі Купалы, Мікалай Віктаравіч усё жыццё спрыяе згуртаванню беларусаў, і яны збіраюцца вакол яго як каля запаленай свечкі. Санкт-Пецярбургская асацыяцыя беларусістаў, адным з заснавальнікаў якой ён з'яўляецца, ужо тры дзесяцігоддзі штогод праводзіць у Публічнай бібліятэцы канферэнцыю «Санкт-Пецярбург і беларуская культура», першую з якіх у 1992 годзе благаславіла Таццяна Сяргееўна Карская, унучка заснавальніка навуковай беларусістыкі. На гэтыя сустрэчы збіраюцца ўдзельнікі з усяго свету — ад Паўночнай Амерыкі да Паўднёвай Карэі. Даклады канферэнцыі змяшчаюцца ў «Беларускім зборніку» (на сёння апублікавана 8 выпускаў), які робіць і свой унёсак у развіццё беларускай навуцы.

Працягвае Мікалай Віктаравіч і выходзіць новыя пакаленні вучоных, бо Пецярбургскі ўніверсітэт за прасіў яго ўдзельнічаць у атэстацыі выпускнікоў ды весці заняткі з магістрантамі. І да гэтай дзейнасці ён ставіцца адказна — запрашае маладых людзей у залы бібліятэкі, а лекцыі чытае па-беларуску. Добра ведаючы піцёрскіх беларусаў, Мікалай Віктаравіч падрыхтаваў унікальны даведнік «Беларускі Пецярбург», у якім падрабязна і ўсебакова прасачыў ролю землякоў ва ўсіх сферах жыцця велізарнага горада, а таксама змясціў кароткія біяграфіі тых, хто зрабіў заўважны ўклад у яго гісторыю. Вось так ён і стаў Міколам Піцёрскім — без сумнення, найбольш аўтарытэтным беларусістам Паўночнай Пальміры. Шлях яго быў доўгі, і ў сямідзесяцігадовы юбілей (які сімвалічна супадае з Днём роднай мовы!) пажадаем яму здароўя, моцы, бадзёрасці, новых цікавых знаходак і творчага натхнення яшчэ на доўгія гады.

Дзмітрый ВІНАХОДАЎ
Фота Ірыны МАРОЗАВАЙ

Молада — не зелена

У Цэнтралізаванай бібліятэчнай сетцы Шклоўскага раёна паспяхова рэалізоўваецца праграма падрыхтоўкі кадраў. Прыкладаў крэатыўных бібліятэкараў становіцца ўсё больш. Чарговае пацвярджэнне — малады спецыяліст Шклоўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі Дзмітрый Шведаў.

Пасля атрымання дыплама Магілёўскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў у 2023 годзе Дзмітрый Дзмітрыевіч прыбыў на сваё першае працоўнае месца ў Шклоў. За два гады працы малады чалавек правёў мноства мерапрыемстваў, якія запамніліся чытачам: бібліятэчныя ўрокі, прэзентацыі, экскурсіі. У мінулым годзе ў рамках дзяржаўнага прафілактычнага праекта «Здаровыя гарады і пасёлкі» Дзмітрый прыняў удзел у конкурсе, арганізаваным Шклоўскім раённым цэнтрам гігіены і эпідэміялогіі. Ён падрыхтаваў праект па стварэнні найлепшага эскіза лагатыпа «Шклоўскі раён — здаровы раён!». Узнагароджаны падзякай і каштоўным падарункам.

Да 80-годдзя вызвалення Рэспублікі Беларусь, Магілёўскай вобласці, Шклоўскага раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў на абласны конкурс відэаролікаў сярод публічных бібліятэк «У летапіс Перамогі» не без яго ўдзелу спецыялісты цэнтральнай бібліятэкі падрыхтавалі ролік аб рэгіянальнай гісторыі ў гады Вялікай Айчыннай вайны

Падчас узнагароджання Дзмітрыя Шведава па выніках конкурсу на найлепшы эскіз лагатыпа «Шклоўскі раён — здаровы раён!».

пад назвай «Каб памяталі...». Вынік — дыплом III ступені.

Па словах Дзмітрыя, галоўнае — бачыць плён сваёй працы. Хлопец задаволены абранай прафесіяй і ўдзячны за дапамогу калег.

Валянціна СУТКАЛЕНКА
Фота даслана аўтарам

Да сутнасці быцця

Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў сёлета святкуе 10-годдзе з дня ўтварэння. У гонар свята ўстанова прапаноўвае глядачам пазнаёміцца з залатым фондам музейнай калекцыі — плёнам карпатлівай працы некалькіх пакаленняў супрацоўнікаў. На выстаўцы «Вечнае быццё светабудовы» прадстаўлены адзін з найважнейшых збораў цэнтра — работы Аляксандра Казлоўскага.

Мастак нарадзіўся ў вёсцы Вялікія Труханавічы Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці, аднак свой творчы шлях пачаў у Ленінградзе, куды ў 1925 годзе пераехала сям'я. Тут Аляксандр наведвае студыю Палаца піянераў, а затым — сярэдняю мастацкую школу. Вялікая Айчынная вайна застала Аляксандра Казлоўскага васьмнадцатгадовым юнаком. Мастак удзельнічаў у баях на Ленінградскім фронце ў радах 56-га армейскага запаснога стралковага палка. У 1985 годзе ўзнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені.

«Вяртанне да вытокаў», 1991 г.

Пасля вайны паступіў у Інстытут жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна. Дыпломная работа «На працу ў вёску» сёння захоўваецца ў калекцыі Валагодскага мастацкага музея. Пасля інстытута вярнуўся ў Беларусь і пачаў працаваць выкладчыкам у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце. Пад яго кіраўніцтвам раскрыўся талент такіх выдатных беларускіх майстроў, як Георгій Паплаўскі, Леанід Дударэнка, Мікалай Казакевіч, Дзмітрый Алейнікаў, Мікалай Назарэнка і іншых.

У 1975 годзе мастаку прысвоена ганаровае званне «Заслужаны работнік культуры Беларусі».

Аматарам жывапісу Казлоўскі вядомы сваімі пейзажамі. У калекцыі Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў маецца восем твораў майстра ў гэтым жанры, выкананых у перыяд з 1988 да 2008 года. Мастак працуе ў кірунку рэалізму, але імкнецца не да падрабязнай перадачы прыроды, а праз пейзажны замалёўкі запрашае паразважаць пра сутнасць чалавечага быцця.

Пейзажы майстра змяшчаюць невялікія жанравыя сцэнкі. Такім падыходам калісьці праславіўся вядомы рускі мастак Ісаак Левітан, які імкнуўся адлюстраваць складанасць і супярэчлівасць жыцця. Аднак Аляксандр Казлоўскі паставіў перад сабой іншую задачу — раскрыць тэму вечнага быцця светабудовы, выкарыстоўваючы сваю танальнасць апавядання. Спалучэнне чароўных і велічных краявідаў з маленькімі, амаль незаўважнымі побытавымі сцэнкамі дазволіла мастаку перадаць магутную сілу прыроды і захаваць мяккую атмасферу вясковага жыцця.

Гэта відаць па творах «Спее хлеб» (1983), «Час восеньскіх туманаў» (1989), «Перад навалніцай» (1988) і інш. Людзі і сялянскія пабудовы ў гэтых работах займаюць так мала месца, што няўважлівы глядач можа нават іх не ўбачыць. Велічнае неба займае большую частку палатны, быццам напіраючы на крохкі чалавечы свет. Абшар восеньскіх палёў у параўнанні з маленькімі сілуэтамі сялян адлюстроўвае слабасць людскую, якую нам так цяжка прыняць. Прыглушаная колеравая гама надае творчасці Аляксандра Казлоўскага ціхі і спакойны настрой. Быццам трапляеш туды, дзе можна знайсці суцяшэнне, адчуць адзінства з прыродай. На палотнах свет быццам застыў, хаатычны бег жыцця паставілі на паўзу, і нарэшце можна ўздыхнуць з палёгкай.

«Час восеньскіх туманаў», 1989 г.

Вобраз царквы на карцінах «Перад навалніцай» і «Вяртанне да вытокаў» (1991) сімвалізуе духоўную сувязь паміж вышэйшым сакральным светам і простымі людскімі клопатамі. Царква заўсёды стаіць адасоблена ад вёскі, падкрэсліваючы той шлях, які трэба прайсці чалавеку для пазнання сутнасці ўсяго жамнога.

Творы «Сакавік» (1991) і «Адліга» (1990) — прыклад класічных пейзажных матываў, у якія цесна ўплецены сцэны з паўсядзённага жыцця. Пастаральныя работы Аляксандра Казлоўскага звяртаюць увагу на хуткаплыннасць чалавечага жыцця і бессмяротнасць Сусвету.

Значнае месца ў калекцыі твораў Казлоўскага займае работа «Трывога» (2008). Гэта апавед пра вайну, дзе кожнае імгненне напоўнена болем і цяжкімі выпрабаваннямі на трываласць. Работы майстра «Мужнасць», «Нараджэнне нянавісці», «9 Мая», «Вестка пра перамогу», прысвечаныя падзеям Вялікай Айчыннай вайны, захоўваюцца ў фондах Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Беларускага саюза мастакоў, Мастацкага музея імя П. Масленікава.

Выстаўка працуе да 23 сакавіка.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА

Грані таленту Аляксандра Кудрашова

Бывае, у дзяцінстве захопіўся коміксамі і неўпрыкмет для сябе і навакольных станеш прафесійным мастаком. Менавіта так і адбылося ў жыцці Аляксандра Кудрашова з Беразіно. Яшчэ калі быў школьнікам, наведваўся ў бібліятэку, доўга засяджваўся за часопісамі, капіраваў коміксы, затым размалёўваў. Аддаваў перавагу героям мультфільма «Чарапашкі-ніндзя», кожны з якіх насіў знакавае імя, вядомае ў сусветнай культуры: Данатэла, Леанарда, Мікеланджэла, Рафаэль. Дома развешваў іх партрэты ў сваім пакоі. Паступова цікавасць пераклалася на іншыя аб'екты: маляваў тэхніку, дзіцячыя аўтамабільчыкі. І хоць цяпер чарапашкі-ніндзя выклікаюць у мастака настальгічную ўсмішку, аднак менавіта коміксы сталі зыходным пунктам, з якога пачаўся творчы шлях.

— Калі ў дзяцінстве займаешся маляваннем коміксаў, міжволі прыходзіш да таго, каб самому пачаць прыдумляць нейкіх герояў, дадумваць сюжэты, вынаходзіць кампазіцыі, і гэта вельмі сур'ёзна зацягвае, захоплівае, — успамінае майстар.

Своечасова заўважылі

Аляксандру Кудрашову пашанцавала, талент да малявання быў заўважаны своечасова. Бацькі адправілі вучыцца ў мастацкую школу да вядомай на Бярэзіншчыне выкладчыцы-мастачкі Людмілы Хадасок. Школа ў той час размяшчалася ў будынку раённай бібліятэкі на другім паверсе. У першай палове дня хлопчык спяшаўся сюды і натхнёна маляваў, а пасля абеду ішоў на заняткі ў Бярэзінскую гімназію, дзе вучыўся да пятага класа.

— У старадаўнія часы мастакі ездзілі па гарадах і вёсках правінцыі, вышуквалі таленты, а ў наш час дзякуючы мастацкай школе з гэтым стала прасцей. Праз год заняткаў наша настаўніца Людміла Віктараўна прапанавала маім бацькам і бацькам яшчэ двух выхаванцаў адправіць нас паступаць у спецыяльную школу пры Мінскім каледжы мастацтваў. Тут пачыналі вучобу вядомыя майстры. І нам, тром хлопцам, выхаванцам мастацкай школы, пашчасціла паступіць у гэтую знакамітую ўстанову, у якой рыхтавалі будучых мастакоў і музыкантаў.

Пра натхненне

Сярод крыніц натхнення Аляксандра Кудрашова — музыка і літаратура, пра што сведчаць многія яго работы. Любіць фэнтэзі, сай-фай, космаперу. Асаблівае месца ў душы займае сучасная беларуская літаратура. Аддае перавагу творчасці Андрэя Федарэнкі, Генадзя Бураўкіна, Сержа Мінскевіча, сучасных паэтаў. Дарэчы, у Бярэзінскай раённай бібліятэцы можна ўбачыць вялікі партрэт усмешлівага чалавека ў капелюшы, навіяны вобразам добрага чараўніка Гэндальфа з класічнай сагі «Уладар пярсцёнкаў» Джона Р. Р. Толкіена. Асаблівае крыніца натхнення — творчасць Шэкспіра.

Літаратурныя шэдэўры сусветнай класікі дапамагалі ўключыцца ў творчы працэс, калі Аляксандр асвойваў манументальна-дэкаратыўнае мастацтва ў акадэміі, якую скончыў у 2015-м. Дыпломнай работай стала манументальнае пано «Арфей» для малой сцэны Беларускага тэатра драмы — малады майстар інтэрпрэтаваў на сучасны лад міф Старажытнай Грэцыі.

— Мне падабаюцца манументальныя рашэнні, да іх патрэбен асаблівы падыход. Бо, калі малюеш павялічаны

партрэт аб'екта, напрыклад, матылька, вельмі важнай становіцца правільная падача, каб ён «жыве» у вачах глядача і не ператварыўся ў дыназаўра. Але ж мне падабаецца таксама сучаснае мастацтва, у першую чаргу сюжэтны і класічны жывапіс. Калі з эцюдыкам выбіраюся на прыроду, нараджаюцца сюжэты і ідэі, як разгарнуць пейзаж, бо ён здольны расказаць цэлую гісторыю, нібы літаратурны твор.

На асаблівым рахунку

У старадаўнія часы мастаку плацілі залатымі гульдэнамі — роўна столькі, колькі манетак змесціцца на палатне. У наш час меркі зусім іншыя, і адзін з галоўных крытэрыяў, якія матывуюць творцу, — узровень яго ўласнай цікавасці да работы.

Аляксандру даводзілася працаваць і ў рэкламнай сферы, і на кінастудыі «Беларусьфільм».

— На кінастудыі мастакі працуюць над дэкарацыямі, там свая спецыфіка, бо кожны здымачны дзень неабходна нешта новае. Здаралася, да аднаго дня здымак даводзілася рыхтаваць два тыдні. Для расійскага серыяла «Ангел-хранитель» ствараў абраз у тэхніцы вітража: па сюжэце дзеянне адбываецца пасля вайны, і абраз выкрдаюць зламаныя. Наогул, шмат у якіх карцінах трэба было дэкарыраваць: у расійскім, беларускім і нават індыйскім кіно. Вопыт ужо дастатковы!

Бярэзінскі мастак удзельнічаў у маладзёжных рэспубліканскіх выстаўках у Палацы мастацтва ў Мінску, у праекце «Арт-горад», для якога ствараў эскіз інсталляцыі. Пазней інсталляцыю ў натуральную велічыню ўсталювалі ў скверы Сімона Балівара ў сталіцы. Найлепшай сваёй работай Аляксандр Кудрашоў лічыць дыптых «Навагрудскія вежы». У Беразіно пазнаёміцца з яго твораў можна ў цэнтральнай раённай бібліятэцы, дзе размешчана цэлая выстаўка карцін аўтара. Уласна тут ён працуе мастаком-афарміцелем, а яшчэ інжынерам-электронікам, удзельнічае ў разнастайных культурна-масавых мерапрыемствах з удзелам бібліятэкі.

Аляксандр БЫЧКОЎСкі
Фота Алены ГРОМАВАЙ

Жыццёвыя прынцыпы

Салаўіным кутом называюць Уздзеншчыну. За яе непаўторную прыроду, дзіўныя прынёманскія краявіды, багатую флору і фаўну. А яшчэ за тое, што тут жыве (ці пайшло адсюль у вялікі свет) шмат людзей творчых прафесій — пісьменнікаў, мастакоў, скульптараў, артыстаў, музыкантаў, якія апяваюць у сваіх творах родныя мясціны.

Тут рамонкі цалуюць калені

Адну са сваіх выставак у сталіцы Уладзімір Кучук калісьці назваў: «З крыніц тваіх не нап’юся я, дарагая мая Беларусь». Урадженец вёскі Чурылава доўгі час прыязджаў сюды на выхадныя ды ў час водпуску, а гадоў колькі таму назаўсёды перабраўся на малую радзіму.

Уладзімір Кучук.

З дзяцінства яго вабіла мастацтва. Маляўнічая прырода прынёманскага краю штодзень адкладвала ў душы хлапчука пэўныя малюнкi, прывучала бачыць прыгожае сярод звычайнага. Не было ў тыя гады (нарадзіўся Валодзя ў звычайнай вясковай сям’і ў 1949 годзе) сучаснай дзіцячай школы мастацтваў. Скончыў прафтэхвучылішча, але газаваршчыкам папрацаваць не паспеў — пайшоў у армію.

Пасля службы стаў навучэнцам Гродзенскага культ-прасветвучылішча. А адсюль жыццёвы шлях прывёў на мастацка-графічны факультэт Віцебскага педінстытута. Пашанцавала і з размеркаваннем — трапіў на працу мастаком-афарміцелем у адну з мінскіх устаноў. Атрымаў кватэру ў сталіцы. У гэты час ён ужо меў сям’ю — жонкай была чурылаўская дзяўчына Лідзія Махнач. У 1977 годзе набываюць Кучукі зямельны ўчастак у вёсцы Чурылава. Пабудаваў утульны дом, куды сям’я (нарадзіліся дзве дачкі) часта прыязджала адпачыць ад гарадской мітусні.

У Кучука запарсілі на працу ў адзіную ў той час у Мінску дзіцячую школу мастацтваў. Гэтай установе аддадзена больш за 30 гадоў, і толькі напярэдадні 2021-га загадчык мастацкага аддзялення вырашыў яе пакінуць, хоць і прасілі застацца. «Дапамог» каранавірус — Уладзімір Сцяпанавіч вяртаецца да вясковай цішыні і творчай працы.

А маляваў пастаянна. Хоць і адбіралі шмат часу абавязкі па афармленні метадычных дакументаў, падрыхтоўцы юных навучэнцаў да паступлення ў мастацкія вучылішчы, вышэйшыя навучальныя ўстановы па профілях «скульптура», «жывапіс», «мастацкі дызайн», рэдка пакідаў сухімі пэндзлі і надоўга адкладваў палітру. Плённымі былі паездкі ў Чурылава.

— Абыходзіў і па-новаму адкрываў для сябе знаёмыя з дзяцінства мясціны, — прыгадвае Уладзімір Сцяпанавіч. — Колькі сюжэтаў для новых пейзажаў знаходжу ва ўрочышчы Борык (лес, што пачынаецца паблізу фермы і цягнецца аж да Борак), на выгане, каля рэчкі. Раней жа Уздзянка, пакуль прырэчныя балоты асушваць не пачалі, вясной так разлівалася, што ўтваралася сапраўднае Зарэчча. Многія звычайныя «дробязі» радуюць вока: расцвітае бэз, яркай чырванню раскідваецца рабіна, бусел па поплаве шпацыруе. Невыпадкова ж у гэтых мясцінах, у тым ліку і ў нашым Чурылаве, шмат творчых людзей нарадзілася. Як тут ні згадаць радок з верша магілянскай паэтэсы Галіны Нічыпаровіч «Тут рамонкі цалуюць калені»...

Чурылаўскія пейзажы, нацюрморты ляглі ў аснову многіх карцін мастака. Ствараліся яны і ў горадзе, калі раз на тыдзень меў магчымасць браць «творчы дзень» і знаходзіў мясціны, вартыя ўвагі і адлюстравання на палатне. Былі персанальныя выстаўкі ў Вілейцы, у сталічным Палацы мастацтваў. З асаблівым хваляваннем прывозіў свае карціны на Радзіму. І вось большасць работ Уладзіміра Сцяпанавіча (каля сарака) вярнулася ў родную вёску.

— Прыгожы дом — прыгожая вёска, прывабны раён, краіна, — разважае мастак. — Калісьці, яшчэ ў маладосці, служыў у Германіі. Там усе дамы, вуліцы як на падбор, нібы спаборнічаюць за права называцца найлепшымі. На падворках не крывыя цяпліцы з выкарыстаных аконных рам, не прымітыўныя лаўкі з двух слупкоў і дошкі, а штосьці цікавае, арыгінальнае. А ўжо якую фантазію праяўляюць у высаджванні кветак, дэкаратыўных раслін! Не толькі перад Новым годам, а рэгулярна гірлянды з электралямпачак ад дома да дома, праз вуліцу развешваюць... У той час я думаў: ці прычакаем калі, каб і ў нашым Чурылаве, іншых вёсках штосьці падобнае было. А вось і да нас дабрабыт прыйшоў...

Але многае і мы страчваем. Паціху пусцеюць вёскі. У гады яго маладосці, пазней, калі прыязджаў сюды як на дачу, было ў Чурылаве пяць чарод уласных кароў, амаль на кожным падворку свінні, авечкі, птушка. А цяпер усяго дзве рагулі на ўсю вёску. Новыя дачнікі здзіўляюцца: няма дзе дамашняе малако купіць! Уладзімір Сцяпанавіч не хоча далёка наперад загадваць, але ўпэўнены: на яго сядзібе будуць і козы, і куры, і індыкі. Будзе і персанальная выстаўка карцін у райцэнтры.

Пленэр працягам больш за пятнаццаць гадоў

Ні сталічнае месца нараджэння, ні акадэмічная мастацкая адукацыя (скончыў Мінскае вучылішча імя Глебава, аддзяленне жывапісу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута), ні магчымасць мець пастаянныя зносіны з прадстаўнікамі высокага свету мастацтва не перашкодзілі Алесю Філіповічу перабрацца ў вёску Куль, каб тут жыць і пісаць.

Яго карціны ўпрыгожвалі не адну прэстыжную рэспубліканскую і міжнародную выстаўку, захоўваюцца ў калекцыях знаўцаў сапраўднага мастацтва ў Літве і Польшчы, Латвіі і Украіне, Расіі і Эстоніі, Францыі і Германіі, Англіі і ЗША. А ён прымае рашэнне пераехаць у сельскую мясцовасць. Не на цэнтральную сядзібу, не ў добраўпарадкаваны аграгарадок, а па ранейшых мерках на хутар, дзе ўсяго каля дзесяці жылых дамоў і яшчэ менш жыхароў, якія пастаянна тут жывуць.

Што паўплывала на такое рашэнне чалавека, які нарадзіўся і ўсё жыццё правёў у сталіцы?

Алесь Філіповіч.

— Гэта мамаіна радзіма, і пераехалі мы ў дом дзеда, — расказвае Алесь Міхайлавіч. — Я тут праводзіў дзіцячыя гады, можна лічыць, вырас у гэтых мясцінах. Мой бацька — каваль, маці працавала бухгалтарам. Усё жыццё ў сталіцы прыгадваў час, калі прыязджаў сюды на канікулы: маляўнічая прырода (акружаная лесам вёска, поле, лес, балотца), адчуванне поўнай свабоды, прасторы, цішыні, свежасці. Застаўся ў памяці і мясцовы фальклорны калектыў, духавы аркестр шасцідзясятых гадоў мінулага стагоддзя: барабан, труба, скрыпка, дуда. Захаваўся, напэўна, адзін з першых маіх малюнкаў алеем, нават не малюнак, а эскіз (мне тады гадоў дванаццаць было): ваколіца Куля, стажок і лось бяжыць. А яшчэ — партрэт барабаншчыка.

Так, маляваў хлопец з малых гадоў. Напэўна, маляўнічыя уздзенскія мясціны і зрабілі ўплыў на выбар будучай прафесіі. Да яе ішоў мэтанакіравана, крок за крокам: наведванне звычайнай мастацкай школы,

затым — мастацкае вучылішча імя Глебава, аддзяленне жывапісу тэатральна-мастацкага інстытута. Дыпломную работу абараніў у 1993 годзе. Камісія з выкладчыкаў прэстыжнай навучальнай установы высока ацаніла яго гістарычную карціну.

Прайшоў загартоўку характару ў час службы ў арміі. Пашанцавала і з першым месцам працы — за прасілі выкладаць выяўленчае мастацтва ў ліцэй імя Ахрэмчыка. На працягу дзесяці гадоў вучыў пачаткоўцаў адрозніваць сапраўдную прыгажосць ад павярхоўнай, высокае мастацтва — ад кітчавага. І сам вучыўся, адточваў грані майстэрства, наведваючы гарадскія і рэспубліканскія пленэры, выстаўкі. А першым сапраўдным поспехам лічыць Алесь Міхайлавіч удзел у І Усеаюзнай выстаўцы маладых мастакоў, куды трапіў у 23-гадовым узросце.

Паступова вызначыўся з жанрамі, якім затым аддаваў перавагу на працягу творчай дзейнасці: нацюрморт, партрэт, гістарычная карціна. Займеў уласную майстэрню, невялікі пакойчык пры лакафарбавым заводзе. Тут гадзінамі аддаваўся сваім марам, фантазіям, праектам, якія часцей нараджаліся пасля выезду на прыроду. І я пагаджуся з меркаваннем: пераважная большасць сапраўды таленавітых пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, архітэктараў, іншых творцаў мае вясковыя карані. Цяжка стварыць штосьці геніяльнае, абмежаваўшыся сценамі гарадской кватэры.

У 2009 годзе А. Філіповіч прымае рашэнне не на месяц-другі, а назаўсёды перабрацца на Уздзеншчыну. Прывёз на агледзіны ў Куль жонку, дзяцей. Старэнькі, непрывабны знешне дом, сад, падворак, якія патрабуюць пастаянных догляду, сіл і сродкаў, спачатку не вельмі прываблілі сямейнікаў. Ды ўрэшце яны падтрымалі рашэнне мастака быць бліжэй да прыроды, жыць у атачэнні знаёмых з дзяцінства краявідаў, каб натхняцца імі не час ад часу, а пастаянна.

Спачатку многія творчыя памкненні давялося адкласці на потым ці чаргаваць іх ажыццяўленне з куды больш прэзідэнтскімі клопатамі па ўладкаванні на новым месцы. Не сталі абдудоўваць у вясковай глушы катэдж ды адгараджвацца ад суседзяў высокім жалезным плотам. Не спяшаліся і свіней, курэй, іншую жыўнасць заводзіць. Цяпер гэтым не займаюцца нават многія вяскоўцы, якія пастаянна і даўно тут жывуць. Затое набыў Філіповіч сабаку пароды тазы, а затым і беларускага ганчака. Калісьці продкі беларусаў шляхетнага паходжання выкарыстоўвалі іх для палявання, і адна такая жывёліна каштавала не менш, чым два кані! Ёсць і стрэльба, дакументы паляўнічага, але са зброяй ужо даўно не выходзіць. Хіба што на імправізаванае паляванне ў стылі пазамінулага стагоддзя, што часам ладзіць знаёмы ўладальнік аграсядзібы для фотасесіі...

І конь, дакладней кабыла Марта з’явілася на падворку не для таго, каб гаспадарчыя работы выконваць. З задавальненнем гаспадар кожную раніцу выводзіць яе, каб навізаць на найбліжэйшай лугавіне, а вечарам адкладвае творчыя ці іншыя задумкі, выводзіць за вёску і верхам аб’язджае знаёмыя мясціны, у спакойнай абстаноўцы абдумвае свае планы на заўтрашні дзень. Часта менавіта ў гэты час нараджаюцца новыя сюжэты, аблюбоўваюцца мясціны для чарговага пейзажа. Колькі іх адлюстравана ўжо на карцінах, а колькі яшчэ чакае сваёй чаргі! На палотнах можна ўбачыць Парыж, Вільню, Браслаў, але часцей — урочышчы Воўчы хвост і Барсукі, Лазараў брадок і Сташэўшчыну, фальварак Емельянова ды іншыя прынёманскія мясціны.

— Часта малюю на беразе Нёмана з Андрушамі, — расказвае Алесь Міхайлавіч. — Тут заўсёды ціха, спакойна, а дрэвы, кусты, вада, паварот ракі кожны раз выглядаюць па-іншаму, і я стараюся ўлавіць усе адценні фарбаў, у залежнасці ад надвор’я ўбачыць настрой гэтага куточка.

Любімай справай займаецца кожны дзень. Калі дзве гадзіны, калі, пад настрой, — з раніцы да вечара. У пакойчыку-майстэрні з дзясятка эскізаў. Каб не быць поўнасна ізаляваным ад высокага мастацтва, наведвае Мінск, знаёміцца з выстаўкамі сына, іншых творцаў. А на Уздзеншчыне дзякуючы намаганням Алеся Міхайлавіча за гэтыя гады адбылося нямала цікавых мерапрыемстваў. Наш раён наведалі знакамітыя мастакі Леанід Гоманаў, Віктар Барабанцаў, Уладзімір Уродніч, Анатоль Бяляўскі, іншыя. Ладзіліся выстаўкі ў раённым гісторыка-краязнаўчым музеі, сустрэчы ў школе мастацтваў, арганізоўваліся пленэры ў розных кутках Прынямоння.

Працуецца на Уздзеншчыне плённа. Напярэдадні шасцідзесяцігоддзя мастака ў райцэнтры была наладжана выстаўка яго работ, з якой затым і жыхары Капыльскага раёна змаглі пазнаёміцца. Заўважаючы мастака з майстэрняй у руках, суседзі перакананы: з-пад пэндзля Алеся Філіповіча з’явіцца яшчэ не адзін цікавы твор, які захавае для нашчадкаў на палатне многія тутэйшыя мясціны.

Віктар САБАЛЕЎСКІ
Фота дасланы аўтарам

Захапляльны свет Генадзя Аўсяннікава

Ён прыходзіць у тэатр і чуе: «Дзядзька Гена!..» Так, па-сяброўску, Генадзя Аўсяннікава сталі называць ужо даўно: ён вельмі просты і заўсёды свой, нягледзячы на тое, што мае два ганаровыя званні. Народны артыст Беларусі і СССР днямі адсвяткаваў сваё 90-годдзе. А калі казаць пра акцёрскую кар’еру, то яна пачалася амаль 70 гадоў таму, калі ён зведзеў атмасферу сцэны. І тут адметна тое, што адзіным тэатрам у яго жыцці быў Купалаўскі. Так, было яшчэ і кіно — але ці не ўсе знакамётыя артысты-купалаўцы ў свой час актыўна здымаліся. Большасць жыхароў Беларусі, можа, і не маглі даехаць у сталіцу, а ведаюць Аўсяннікава якраз па фільмах, якія ішлі не толькі на кінаэкране, але і па тэлебачанні (а яно рабіла акцёраў пазнавальнымі для ўсіх). Ды сам Генадзь Сцяпанавіч прызнае, што тэатр — найбольш цікавая праца для яго, а найлепшыя ролі былі на роднай сцэне. І па іх можна зразумець маштаб артыста.

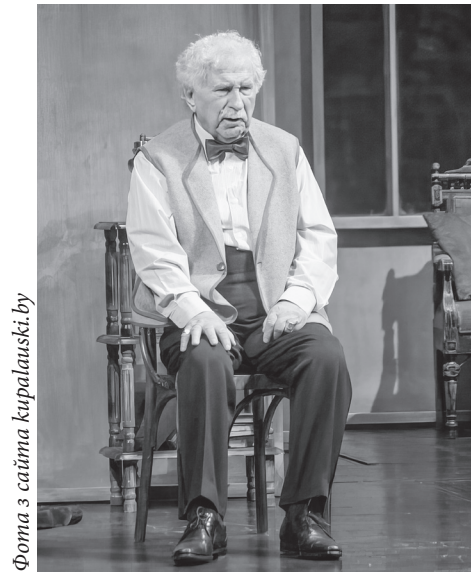
Таворка тут не столькі пра званні — яны сталі прызнаннем таленту, здольнага ўвасобіць розныя вобразы і ўзрушыць вялікую аўдыторыю. Што да вобразаў, то яны ў Генадзя Сцяпанавіча былі самыя розныя: ад простых мужыкоў (нават у эпізодах) да шляхціцаў (калі ўвесь спектакль трымаўся на акцёры). Здавалася б, гэта паралельныя сусветы. Але не, калі ведаць нашага героя. Таму што вобразы герояў з народа — простых, ад зямлі — яму не трэба было шукаць у сабе штучна. Сам быў, што называецца, хлопец з народа. Нарадзіўся на Магілёўшчыне, добра ведае сельскае жыццё, бо цётка, якая яго выхоўвала з маленства, настаўнічала па розных вёсках, з ёю хлопчык перажыў вайну. І столькі яркіх, каларытных дэталей можна было прыкмеціць і запомніць яшчэ з дзяцінства. Ды ці не адсюль кемлівасць самога акцёра?

А яшчэ ён атрымаў цікавы вопыт, калі пайшоў вучыцца ў машынабудаўнічы тэхнікум у Магілёве, а пасля ў Ружскае марэходнае вучылішча. Але даўжачца вярнуўся ў звычайную школу ў Бялынічах, дзе і атрымаў першы досвед ігры на сцэне — у драматычным гуртку. З гэтым багажом і вырашыў паступаць у тэатральны. Прыродная абаяльнасць ды ўменне быць дакладным і бліжнім да жыцця прыцягнулі ўвагу выкладчыкаў. А там і ў тэатр прывялі, яшчэ калі быў студэнтам, — на «народную сцэну» Купалаўскага. І выходзіў у легендарным спектаклі «Паўлінка» разам з зорным

складам яго выканаўцаў — памяць пра іх у яго захаваўся на ўсё жыццё. Пры тым, што сам пасля выконваў ролі, у якіх бачыў мастацтва (і цяпер згадвае пра іх з захапленнем). А першы спектакль, у які яго ўвялі, — «Канстанцін Заслонаў» у пастаноўцы кіраўніка іх курса і настаўніка па інстытуце Канстанціна Саннікава. Такіх выпадковасцей не бывае: у гэтым спектаклі ён бачыў самога Глеба Глебава, а тут будзе іграць яго ролю... Так паступова ўвайшоў у рэпертуар.

Шчырасць, уменне Генадзя Аўсяннікава перадаць вобразы простых людзей звярнула на яго ўвагу рэжысёраў і драматургаў. Таго ж Андрэя Макаёнка, аўтара знакамітага «Трыбунала», дзе ў акцёра была сапраўды зорная роля Цярэшкі Калабка.

Тая пастаноўка Валерыя Раеўскага доўга і паспяхова жыла ў тэатры, а была яшчэ тэлеверсія спектакля, якую пабачыла ці не ўся Беларусь. Што называецца, зоркі сышліся: тэма, аўтар, выканаўцы. Цяпер Генадзь Сцяпанавіч можа пахваліцца, што сыграў амаль усяго Макаёнка, акрамя першай п’есы «На досвітку» і апошняй «Дыхайце эканомна». Але ў артыста і драматурга было не толькі паспяховае супрацоўніцтва ў тэатры, але яшчэ і сапраўднае сяброўства ў жыцці. Так атрымалася, што ў іх падобнае адчуванне жыцця, у якім драматычнае ішло побач з іранічным. Аўсяннікаў умеў на сцэне гэта перадаць вельмі натуральна, што ацаніў рэжысёр Валеры

Фота з сайта kupalauki.by

Генадзь Аўсяннікаў.

Раеўскі. Пачуццё гумару Аўсяннікава, якое цаніў Макаёнка ды іншыя купалаўцы, і цяпер нікуды не падзелася. Ён усё так жа гатовы з жартачкамі распавядаць пра сваё тэатральнае жыццё, багатае на ролі і сустрэчы. Прычым не толькі ў тэатры. З усмешкай згадвае пра тое, як на радыё давалася іграць крокі Леніна: бадзёра і гучна прайшоў да трыбуны, дзе яшчэ адзін славянны купалавец Павел Малчанаў ужо казаў за правадыра: «Таварышы!..» Як тут ні падумаць пра тое, што не бывае маленькіх роляў?..

Ён з удзячнасцю згадвае нават эпізоды (калі ў тым жа спектаклі ігралі легендарныя асобы Купалаўскага) ды маленькія ролі, якія, на яго думку, удаліся. Пры тым, што сыграны шмат. Былі работы, адзначаныя высокімі ўзнагародамі, у прыватнасці Дзяржаўнай прэміяй Беларусі (у «Мудрамеры» паводле Мікалая Матукоўскага Аўсяннікаў увасобіў вынаходніка Мікалая Мурашку). І было прызнанне таленту за межамі Беларусі. На фестывалі «Артыст канца ХХ стагоддзя» ў Маскве яго адзначылі за галоўную ролю ў спектаклі па п’есе Уладзіміра

Бутрамеева «Страсці па Аўдзею». «Беларусь у фантастычных апавяданнях» прынесла прыз не толькі брэсцкага міжнароднага фестывалю «Белая Вежа», але і фестывалю «Манокль» у Санкт-Пецярбургу — «Нацыянальны здабытак».

Былі нават спектаклі з разлікам на Аўсяннікава, якія без яго ўявіць складана. Такі шчымы «Вечар» паводле Аляксея Дударова з Генадзем Сцяпанавічам у ролі Васіля. Ці яго шляхціц Завальня — чалавек філасофскага складу, мудры, па-беларуску разважлівы, але з хітрыйкай. І цяпер артыста можна бачыць на сцэне ў ролі дзядулі Соні Гурвіч («А зоры тут ціхі»).

...Каб зразумець, што значыць Купалаўскі тэатр, яго дух і традыцыі, трэба паслухаць расповеды Генадзя Аўсяннікава. Што ні гісторыя — то цёплы ўспамін пра Барыса Платонава, Уладзіміра Уладзімірскага, Глеба Глебава, Уладзіміра Дзядзюшку, Леаніда Рахленку, Лідзію Ржэцкую, Галіну Макараву ды іншых. Ды расповеды пра сваіх славян аднакурснікаў — Віктара Тарасова і Марыю Захарэвіч. Але ёсць людзі, якія могуць згадаць эпізоды і з яго жыцця.

Напрыклад, аднойчы Аўсяннікаў, ужо вядомы купалавец, атрымаў пакой у камунальніцы ў цэнтры сталіцы на вуліцы Карла Маркса. Але аддаў яго свайму інстытуцкаму сябру Яўгену Шабану, які якраз пераехаў у Мінск пасля працы ў Коласаўскім тэатры і не меў прыстанку. У іх былі адны настаўнікі, яны жылі раней разам у інтэрнаце, а гэта дае адчуванне далучанасці да адной сям’і.

Магчыма, з такім жа адчуваннем Генадзь Сцяпанавіч прыходзіў раней і прыходзіць цяпер у тэатр. Для яго гэта як сапраўдны дом, без якога ён сябе проста не ўяўляе.

— Жыццё тут прайшло недарэмна, — падсумоўвае Генадзь Сцяпанавіч. — Усе 68 гадоў па календары, плюс студэнцтва — а нібыта ўчора. Дзіўная справа: тут ты нібыта аддаеш сілы, а яны да цябе вяртаюцца — вось дзе сапраўдная фантастыка.

Ларыса ЦІМОШЫК

Летуценнасць, памножаная на досвед

Маленькая Джульета выглядала вытанчанай і ўразлівай. Такі вобраз стварыла заслужаная артыстка Беларусі Людміла Хітрова. Балет «Рамэа і Джульета» на музыку Сяргея Пракоф’ева ў Вялікім тэатры Беларусі ідзе ў пастаноўцы Валянціна Елізар’ева. Гэты прыгожы рамантычны твор быў выбраны для бенефісу прымы-балерыны Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. Джульета Людмілы Хітровай уразіла глядачоў настолькі, што яны пасля спектакля гатовы былі доўга чакаць, каб узняць аўтограф артысткі. Нягледзячы на стомленасць, яна была рада прамым стасункам з публікай, прадугледжаным у межах праекта «Жыццё ў прафесіі». Ды і на пытанні адказвала ахвотна — з нагоды бенефісу і наогул пра свой шлях у прафесіі:

— Калі казаць пра сённяшні дзень, то расце такое пакаленне, што дзеці ўжо ў 5-6 гадоў упэўненыя, кім стануць. У маім выпадку было інакш, — прызналася Людміла Хітрова і падумалася: — У мяне не было такога, што раптам захацела стаць балерынай. Мама не хацела, каб я прафесійна займалася балетам, яна нават не ведала, што ёсць прафесія «артыст балета». Яна хацела, каб я была стройнай дзяўчынкай з прыгожай паставай. Паколькі я вельмі паважаю сваіх бацькоў, вырашыла пару тыдняў пахадзіць у тэатральнае вучылішча. І гэта цягнуцца да сённяшняга часу. Не праходзіць і дня, каб я не дзякавала словамі і ў сэрцы сваім бацькам за тое, што яны прывялі мяне ў прафесію. А мой любімы тата да таго ж штодня мне рабіў масаж, распрацоўваў ступні, таму што я вельмі стамлялася. Паступова палюбіла балет і прыняла гэты шлях. З кожным выхадам на сцэну (але ўжо не ў рэпетыцыйнай зале і не на ўроку класічнага танца) з кожным спектаклем я разумела, што гэта тая справа, якая мне падабаецца, прыносіць задавальненне. Любоў да балета ўмацоўвалася паступова.

— Якая ў гэтым роля спектакля «Рамэа і Джульета»?

— Я вучылася ў Ніжагародскім тэатральным вучылішчы з 11 гадоў і добра памятаю, як да нас на гастролі прывозілі спектакль «Рамэа і Джульета». Мне тады вельмі захацелася станцаваць Джульету. Гэта тая партыя, пра якую марыла з падлеткавага ўзросту. Мара ажыццявілася ўжо ў Мінску, у Вялікім тэатры Беларусі.

— Як адбывалася зліццё з тэатрам? Вы былі выхаванкай іншай школы.

— Нашы школы не адрозніваюцца настолькі моцна, каб я адчувала нейкі крызіс у сваім целе. У Мінскім вучылішчы працуюць па сістэме Ваганавай. Мой педагог з Ніжагародскага тэатральнага вучылішча была з пермскай школы. Гэтыя сістэмы падобныя. Яркае адрозненне было ў тым, што ў Мінскім тэатры балета большую частку рэпертуару складаюць спектаклі Валянціна Елізар’ева. Гэта ўнікальныя спектаклі, і ў іх трэба было ўлівацца, знайсці пластыку. Станцаваўшы практычна ўсе спектаклі Валянціна Мікалаевіча, я лічу, што гэтая пластыка на мяне «лягла».

Першае выступленне ў спектаклі «Рамэа і Джульета» я рыхтавала з Людмілай Бржазоўскай, тады прэм’ера адбылася не толькі ў мяне, але і ў майго партнёра Ягора Азаркевіча. Мы разам уводзіліся ў партыю. Гэта быў цікавы працэс, калі абодва партнёры не танцавалі спектакль раней. Мы шмат чыталі, глядзелі фільмы, розныя экранізацыі і балетныя пастаноўкі. Падрыхтоўка кожнай партыі (не толькі Джульеты) складаецца з пазлаў, якія ўтвараюць агульную карцінку. І тады паказваем яе на сцэне.

...Але ўсё, што адчуваем у жыцці, наш чалавечы багаж, таксама мае значэнне і ўплывае на кожную партыю. Джульета — вобраз малады. Нягледзячы на тое, што я гэтую партыю танцую шмат гадоў, імкнуся ўкласці ў яе юнацкі максімізм.

Пры тым, што Людміла Хітрова ў прафесіі 25 гадоў (калі лічыць ад моманту пачатку навучання), то яе планы на будучыню здаюцца цалкам рэальнымі:

— Хачу выходзіць на сцэну, пакуль мне гэта прыносіць задавальненне і пакуль гэта радуе глядачоў. Лічу, што ў нас цудоўная прафесія ў тым плане, што калі мы набліжаемся да балетнай пенсіі, то ў жыцці яшчэ ў самым росквіце сіл. Таму, пражываючы цікавае жыццё ў балете, але скончыўшы танцаваць на сцэне, можна пачаць нешта абсалютна іншае. Напрыклад, перадаваць свой досвед новаму пакаленню. Акрамя таго, чаму навучыліся мы самі, у нас яшчэ шмат заклалі нашы педагогі. Таму немагчыма проста скончыць танцаваць і забраць усе гэтыя веды.

...Я шчаслівы чалавек. Мае мары здзяйсняюцца. Ніколі не марыла пра нешта завоблачнае. Галоўнае — каб усе мае любімыя людзі былі здаровыя, паколькі яны мне даюць натхненне, якое перадаю глядачам.

«Яна валодае неверагоднай унутранай сілай і бездакорным майстэрствам, вытанчанасцю, прыгажосцю, талентам», — адзначаў Ігар Колб, галоўны балетмайстар Вялікага тэатра Беларусі, заслужаны артыст Расійскай Федэрацыі і аўтар праекта «Жыццё ў прафесіі».

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота Віктара ДРАЧОВА

Зрабіць ролю сваёй

Больш за 25 гадоў творчага жыцця артыст Вадзім Асвятцінскі прысвяціў служэнню Коласаўскаму тэатру. За гэты час ім сыграны больш за 60 роляў самага рознага кшталту — вострахарактарных, камедыйных, драматычных. Сярод найбольш значных работ мінулых гадоў — Валодзька ў трагікамедый «Трыбунал» А. Макаёнка, граф Рэтланд у гістарычнай хроніцы «Генры VI» У. Шэкспіра, Франсуа ў дэтэктыве «Загадка дома Вярнэ» А. Крысці, гарадскі прарок Ільюк з інсцэніроўкі рамана У. Караткевіча «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні». Асаблівае месца ў яго творчасці займаюць казачныя персанажы — Алесь з «Купальскай ночы» Ю. Куліка, Певень з «Кошчынага дома» С. Маршак, Воўк з «Вядзьмаркі і Дыназаўрыка» А. Якімовіча, Жук-Рагач з «Казявачкі» Т. Уфімцавай...

15 лютага Вадзім Асвятцінскі адсвяткаваў 65-годдзе. З гэтай нагоды сустрэліся з артыстам.

— 3 чаго пачынаўся твой жыццёвы шлях, што вызначыла прафесійны выбар?

— Бацькі мае пазнаёміліся яшчэ падчас вучобы ў Беларускам дзяржаўным універсітэце. А потым тагу накіравалі на камсамольскую работу спярша ў Маладзечна, пасля ў Глыбокае. Якраз тады і я нарадзіўся на малой радзіме маці, у вёсцы Макуты Іўеўскага раёна. Бацька разрываўся паміж Глыбокім і Гроднам, куды яго неўзабаве адправілі працаваць у абласное ўпраўленне культуры. Маці ізноў была цяжарная, і мяне, каб, відаць, я не замінаў, адправілі ў Крывы Рог, да сваякоў маці. А ўжо ў 1966 годзе я пераехаў разам з бацькамі ў Віцебск, дзе тата атрымаў пасаду дырэктара Коласаўскага тэатра. Так што маё тэатральнае дзяцінства пачыналася тут. Я нават няясна памятаю аднаго з заснавальнікаў тэатра Аляксандра Канстанцінавіча Ільінскага. Замест буквара ў мяне былі афішы, па якіх я вучыўся чытаць. Памятаю афішу спектакля «Дамы і гусары». Малы, не так ставіў націск і вымаўляў: «Дамы і гусары». Мяне папраўлялі. А я тады пытаўся: «А хто такія дамы»? І мне тлумачылі, пра гусараў таксама. Лёс склаўся так, што гэтую п'есу ізноў рэпэціруюць у тэатры і я ўжо іграю адну з роляў — Капелана.

У ролі Воўка ў спектаклі «Вядзьмарка і Дыназаўрык».

— Як і многія з тэатральных дзяцей, ты, мусіць, з тэатра не вылазіў?

— У нас была цэлая кампанія. Чым сябе заняць? Вядома, ішлі ў рэквізітарскі цэх. Там сапраўдныя аўтаматы, пісталеты. А што самае цікавае для хлопчукоў? Ваенныя фільмы, ваенныя гульні. І мы разам з Васілём Петрачковым (сын заслужанай артысткі БССР Валянціны Петрачкавай) і Юрасём Пісаравым (сын заслужанай артысткі БССР Людмілы Пісаравай) гулялі ў вайну. Ціха сябе ніколі не паводзілі, і нас як тараканаў выкурвалі то з якога-небудзь даху, то з падвалу. Аднойчы падчас спектакля я ўзяў у народнага артыста БССР Уладзіміра Куляшова меч і пайшоў гуляць. І тут як на грэх начальнік рэквізітарскага цэха Ніна Якаўлеўна Крупская пайшла

некуды па сваіх справах, а гэтым мячом павінны былі секчы галаву Марыі Сцюарт. А рэквізіту няма... І бацьку казалі: «Бярыце свайго сына, і няхай ён гуляе недзе далей ад тэатра». І я заняўся спортам — вялікім тэнісам. А пра тэатр забыў. Хадзіў толькі са школай. Потым здарылася хвароба, тэніс давялося кінуць. Іграў у школьным драмгуртку, і настаўніца рускай мовы і літаратуры неяк параіла: «Ідзі ў тэатр, гэта тваё прызвание». Потым быў інстытут — зусім іншы асяродак, дзе панавала творчасць. Артысты, мастакі, тэатразнаўцы — усе варыліся ў адным катле. З некаторымі з іх сябрую і па сёння. Адам Глобус, Іван Казак, Рыгор Сітніца і мае аднакурснікі — Георгій Лойка, Галіна Букаціна, Андрэй Душакін...

Мне было 19 гадоў, я вучыўся ў тэатральна-мастацкім інстытуце і хацеў купіць джынсы. Кленчыць грошы ў татулі і матулі не выпадала: я ўжо быў самастойны хлопец і, калі не хапала стыпендыі, хадзіў на станцыю разгружаць вагоны. І вось у ліпені 1979 года ўладкаваўся ў Коласаўскі тэатр манціроўшчыкам дэкарацый. Памятаю рапартычку, дзе было напісана для большай зручнасці так: «Асвятцінскі. Раб. сцэны». З таго часу я сябе і называю напаяўжартам: раб сцэны.

— Раскажы пра сваю работу ў кінэмаграфіі.

— Аднойчы нас цэлым курсам завялі на кінастудыю «Беларусьфільм», сфатаграфавалі, запісалі рост, вагу. А потым званок у інтэрнат, дзе я жыву, з прапанавай зняцца ў кіно. А нам было гэта забаронена пад пагрозай сур'ёзнага пакарання ці нават адлічэння. Здаралася, з-за здымак у кіно ў некаторых артыстаў абрываўся іх тэатральная кар'ера. Але я пагадзіўся. Гэта была эпізодычная роля Аляксея ў фільме «Звон адыходзячага лета». Пра яе даведаўся кіраўнік нашага курса Валерый Раеўскі і даволі сурова мне сказаў: «Калі будзе не тое, на што я спадзяюся, з прафесіяй можаце развітацца». Паглядзеўшы, сказаў: «Даволі прыстойная роля, вельмі цікавы

Вадзім Асвятцінскі.

эпізод. Але калі наступным разам будзе здымацца, каб гэта не перашкодзіла заняткам». Падчас вучобы зняўся яшчэ ў адным фільме: у серыяле «Дзяржаўная граніца» («Мірнае лета 21-га года») выдатнага беларускага кінарэжысёра Барыса Сцяпанавы я сыграў Зап'явалу, польскага бандыта. Спяваў голасам Валерыя Залатухіна прыпеўкі: «По России слух прошёл — Николай с ума сошёл». А ў фільме-спектаклі Уладзіміра Арлова «Камедыянт» ужо сыграў адну з цэнтральных роляў — Міраслава, сына Дуніна-Марцінкевіча. Там працаваў побач з выдатнымі беларускімі артыстамі Генадзем Гарбукам, Валерыем Філатавым, Святланай Кузьміной. На фотажэбры фільма «Яма» на кінастудыі імя Даўжэнкі ў калідоры сустрэўся з выдатным рэжысёрам Рыгорам Коханам, які стаў папулярны пасля кінасерыяла «Народжаныя рэвалюцыяй». Ён да мяне з пытаннем: «Хто вы? Адкуль? Дзе здымаліся?». І свайму асістэнту: «Запішыце». Так я трапіў на здымкі фільма «Вайна на заходнім напрамку», дзе сыграў ролю Васількова, ад'ютанта Чумакова. Тут было цэлае створ'е выдатных артыстаў: Віктар Сцяпанав, Міхаіл Ульянаў, Андрэй Талубееў, Арчыл Гаміяшвілі. Са Сцяпанавым і Талубеевым я сябраваў практычна да апошніх гадоў іх жыцця. Рыгор Кохан мне тады заўважыў: «Вам і "ВГИК" не трэба канчаць, вы ўжо сталі прафесійным кінаартыстам».

Але да 2008 года вялікі перапынак быў. А потым ізноў пачаўся спрыяльны перыяд — здымкі ў серыялах «Сямейны дэтэктыў», «Водар шыпшыны», «Мухтар. Новы след». Вельмі запамінальным стаў дакументальны фільм «Код нацыі», дзе давялося сыграць народнага паэта Беларусі Янку Купалу.

— Што да тэатра, першай роляй у Коласаўскім была...

— Роля Валодзькі ў «Трыбунале» Макаёнка. Толькі прынялі ў тэатр, праз тыдзень выклікае ў кабінет галоўны рэжысёр і ўручае тэкст ролі. Трэба было замяніць на выязным спектаклі асноўнага выканаўцу — Баляслава Сяўко, які паехаў на замежны фестываль. Для мяне, маладога артыста, гэта была вялікая адказнасць. Шыкоўныя партнёры — Іосіф Матусевіч і Зінаіда Кананелька. Роля атрымалася. А на другім спектаклі напаткала няўдача: тэкст на чыста вылецеў з галавы. Як белы ліст. Такое бывае. Мне яшчэ Талубееў распаўядаў, як яго бацька, славыты народны артыст СССР Юрый Талубееў, прызнаваўся, што другі спектакль у яго зазвычай ідзе горш за першы. Па невядомай прычыне: ці то надвор'е не спрыяе, ці то глядач, ці іншае што. Ну а за мяне тады мой маналог і частку іншага тэксту сказаў Матусевіч.

— Якія іншыя ролі найбольш запамніліся?

— Ёсць некаторыя ролі, за якія браўся з асаблівым імпэтам. Гэта Ягорка са спектакля «Самазабойца», што ставіў у нашым тэатры Аляксандр Смелякоў у 1986 годзе. Калі Мазынскі чытаў артыстам п'есу, мяне адразу зачэпіла, падумаў, што гэта мой персанаж. Хто ён такі? Камсамолец, актывіст, які хапаецца за любую справу, але трохі з дурынкай. Другая роля, што таксама запамнілася, — граф Рэтланд са спектакля «Генры VI» паводле Шэкспіра. Гэта малодшы сын Ёрка, якога іграў народны артыст СССР Фёдар Шмакоў. Работа з мэтрам сцэны таксама многаму навучыла. Мой герой — на самым парозе сталасці, ён быў заўсёды пад апекай бацькі, і яго забіваюць. Ну і, вядома ж, Хлестакоў у эксперыментальным спектаклі Барыса Эрына.

— Апошні па часе творчы перыяд прынёс табе цэлы шэраг цікавых праектаў. А над якімі было найбольш цікава працаваць? Што асабліва захапіла, які матэрыял?

— Некалі Раеўскі нам, студэнтам, казаў: «Рабіце ўсе свае ролі любімымі. Спачатку можа здацца, што і не вельмі падыходзіць табе тая ці іншая роля. Але трэба знайсці тыя рысачкі, якія падабаюцца, кладуцца на душу». Вось і мая канцэпцыя, «раба сцэны», такая: зрабіць персанажа сваім.

Трэба было замяніць на выязным спектаклі асноўнага выканаўцу — Баляслава Сяўко, які паехаў на замежны фестываль. Для мяне, маладога артыста, гэта была вялікая адказнасць. Шыкоўныя партнёры — Іосіф Матусевіч і Зінаіда Кананелька. Роля атрымалася. А на другім спектаклі напаткала няўдача: тэкст на чыста вылецеў з галавы. Як белы ліст. Такое бывае. Мне яшчэ Талубееў распаўядаў, як яго бацька, славыты народны артыст СССР Юрый Талубееў, прызнаваўся, што другі спектакль у яго зазвычай ідзе горш за першы. Па невядомай прычыне: ці то надвор'е не спрыяе, ці то глядач, ці іншае што. Ну а за мяне тады мой маналог і частку іншага тэксту сказаў Матусевіч.

— Крыху пра твой вобраз Прывіда — Цень бацькі Гамлета...

— Я згодны з кіраўніком шэкспіраўскага тэатра «Глобус», які некалі казаў, што «Гамлет» — гэта не п'еса, а канцэпцыя, светапогляд. Аўтар дзельціца сваім светапоглядам праз герояў, праз іх узаемадзеянне.

— Адна з апошніх тваіх роляў — Рымас з жыццёвай меладрамы Уладзіміра Гуркіна «Саня, Ваня, з імі Рымас». Гэта высакародны чалавек, які ахвяруе сабой дзеля шчасця іншых...

— Так. У аснове тут ляжыць самаахвярнасць. І гэта важна, гэта мудра. Такіх вельмі мала. І я з падобнымі людзьмі сустракаўся. Калі ж гаварыць пра нашу тэатральную кухню, то адмоўныя персанажы даюць большы прастор для фантазіі. Можна спачатку добраўкімаць зрабіцца, а потым паказаць сваё сапраўднае аблічча.

— Капелан у «Дамах і гусарах» — гэта станоўчы ці адмоўны персанаж?

— Тут няма станоўчых ці адмоўных герояў. Мы іграем не вадэвіль і не сатыру, а чыстую камедыю. Яе вельмі цяжка выцягнуць. Каб глядач не рагатаў, а менавіта па-добраму ўсміхаўся.

Юрый ІВАНОЎСКИ,
літаратурны рэдактар НАДТ імя
Якуба Коласа
Фота дасланы аўтарам

Сродак інтэрпрэтацыі рэчаіснасці

Да 23 лютага паспейце наведаць выстаўку сучаснага жывапісу Узбекістана. Экспазіцыя размешчана ў прасторы ZAL#2 Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва». Да ўвагі глядача — 42 работы 22 узбекскіх творцаў.

Выставачны праект праходзіць у Мінску ў рамках супрацоўніцтва Саюзаў мастакоў Беларусі і Узбекістана. На адкрыцці экспазіцыі прысутнічаў у тым ліку старшыня БСМ і куратар выстаўкі Глеб Отчык, які нагадаў пра ўнёсак узбекскага народа ў Вялікую Перамогу і засяродзіў увагу на развіцці супрацоўніцтва і ўмацаванні сяброўства паміж мастакамі дзвюх краін. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Узбекістана ў Беларусі Рахматула Назараў працягнуў:

— Узаемадзеянне творчых калектываў нашых краін, у тым ліку суполак мастакоў, доўжыцца даволі даўно. Многія выстаўкі ва Узбекістане праходзяць з удзелам беларускіх аўтараў, да таго ж неаднойчы малюнкi юных мастакоў з Беларусі дэманстраваліся ў нашай рэспубліцы падчас розных конкурсаў. Шмат у чым дапамагаў Цэнтр народнай дыпламатыі ШАС ва Узбекістане. Цяпер мы з'яўляемся сведкамі народнай дыпламатыі, якая існуе паміж дзяржавамі. Шануем адносіны з нашымі партнёрамі і сябрамі і будзем працягваць супрацоўніцтва. Арганізацыя выстаўкі «Сучасны жывапіс Узбекістана» абмяркоўвалася з мінулага года, і я вельмі рады, што яна ажыццявілася. Як чарговы крок чакаем беларускіх твораў у нас.

Камаліддін Хазраткулаў «Назіранні», 2024 г.

Каардынатам праекта «Сучасны жывапіс Узбекістана» выступае скульптар і дызайнер Максім Пятруль, які два гады таму ўдзельнічаў у біенале сучаснага мастацтва ў Ташкенце, а пасля ініцыяваў стварэнне сённяшняй выстаўкі. З боку Саюза мастакоў Узбекістана праект курывала Насіма Джураева.

Арганізатары экспазіцыі прапаноўваюць работы жывапісцаў некалькіх пакаленняў. Сярод аўтараў — народныя мастакі, акадэмікі. Так, можна ўбачыць карціну «Прагулка ў гранатавым садзе» (2021) пэндзля старшыні Акадэміі мастацтваў Узбекістана, народнага мастака краіны Акмала Нурыддзінава. Дэманструюцца работы старшыні Саюза мастакоў і акадэміка Акадэміі мастацтваў Узбекістана Ібрагіма Валіхаджаева («Жанчыны на рынку», 2013; «Рытм базару», 2021).

Тацыяна Фадзеева «Майскім днём», 2018 г.

Не саступаюць у майстэрстве, у асаблівым бачанні свету і такія майстры, як Хуршыд Зіяханаў, Зухрыддзін Кіёмаў, Хасан Эгамбердзіёў, Дзілшад Азізаў, Тацыяна Фадзеева, Эрык Кульманаў... Многія з удзельнікаў выстаўкі так ці інакш выказваюць, выяўляюць любоў да Радзімы. У выбраных работах — адлюстраванне прыгажосці краіны, зварот да нацыянальных вытокаў культуры і мастацкіх традыцый, павага да мінулага народа, да яго мар і здзяйсненняў. Экспазіцыя, як і належаць у такім выпадку, мае прэзентацыйны характар,

Зухрыддзін Кіёмаў «Храм», 2024 г.

таму большасць карцін нагадвае глядачу пра стваральную сілу мастацтва. Між тым гаворка не толькі пра відавочную ў гэтым пытанні рэалістычную школу, надзвычай важкую і ў Беларусі, — узбекскія майстры,

Хасан Эгамбердзіёў «Старажытная Бухара», 2024 г.

вядома, неабаякавыя, напрыклад, да авангарда і абстракцыі. І паўсюль прыцягвае ўвагу работа жывапісцаў з колерам, які выступае моцным сродкам мастацкага выяўлення, стварэння запамінальнага вобраза, а яшчэ — інтэрпрэтацыі рэчаіснасці.

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Новыя ўражанні

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка ў гутарцы з вядучым праграмы «Нам засталася спадчына» (сумесна з Інстытутам літаратуры НАН Беларусі) Навумам Гальпяровічам дзеліцца ўражаннямі пра славных беларускіх дзеячаў эпохі Адраджэння. Праграма гучыць па чацвяргах. У перадачы «Прачулым радком» у суботу і нядзелю слухайце вершы Алеся Письмянкова. Праграма «Літаратурная анталогія» па буднях прапануе аживіць старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесеныя ветрам» у выкананні Лікі Пташук. У «Радыёбібліятэцы» слухайце твор

Івана Шамякіна «Шлюбная ноч». Выканаўца — артыстка Маргарыта Захарыя. Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў. Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» чытанне кнігі Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Вухуцік і дзіва». Штовечар у 21.00 для маленькіх «Вячэрняя казка». Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У праграме магчымы змены.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

21 лютага — у СШ № 46, (вул. Убарэвіча, 124а) на творчую сустрэчу з Вольгай Шпакевіч. Пачатак у 13.00.

24 лютага — у бібліятэку № 11 (праезд Ташкенцкі, 3) на творчую сустрэчу з Вольгай Шпакевіч. Пачатак у 12.00.

25 лютага — у Мінскі архітэктурна-будаўнічы каледж (вул. 3. Бядулі, 7) на творчую сустрэчу з паэтам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 12.00.

25 лютага — у «Кабінет пісьменніка» пры дзяцячай бібліяцы № 2 (вул. К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Тамарай Кавальчук. Пачатак у 12.30.

25 лютага — у бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на творчую сустрэчу клуба МГА СПб «Азарэнне» — «Святы ў літаратуры», віртуальнае падарожжа. Пачатак у 17.30.

26 лютага — у СШ № 134 (вул. Пляханава, 107) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 11.00.

26 лютага — у Нацыянальную бібліятэку (зала беларускай літаратуры) на творчую сустрэчу з Ірынай Масляніцынай у рамках праекта «20 пытанняў пісьменніку». Пачатак у 15.00.

26 лютага — у Дом дружбы (вул. Захарова, 28) на літаратурны вечар, прымеркаваны да 225-годдзя рускага паэта Яўгенія Баратынскага. Пачатак у 16.00.

27 лютага — у публічную бібліятэку № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Яўгенам Хвалеем. Пачатак у 16.00.